

RAPORTUL INTERMEDIAR

**benevol al Guvernului Republicii Moldova privind
implementarea recomandărilor recepționate urmare
celui de-al doilea ciclu al Evaluării Periodice
Universale a respectării drepturilor omului**

Proiect de document. Versiunea pentru consultări.

Iulie 2019

**Raportul intermediar benevol al Guvernului Republicii Moldova
privind implementarea recomandărilor recepționate urmare celui
de-al doilea ciclu al Evaluării Periodice Universale
a respectării drepturilor omului**

Grupul de lucru pentru evaluarea periodică universală (EPU), creat în conformitate cu Rezoluția 5/1 a Consiliului ONU pentru Drepturile Omului (CDO), a organizat cea de-a 26-a sesiune în perioada 31 octombrie – 11 noiembrie 2016. Evaluarea Republicii Moldova a avut loc în data de 4 noiembrie 2016, în cadrul celei de-a 9-a ședință a Grupului de lucru. Pe parcursul dialogului interactiv, 75 de delegații au făcut declarații. Republica Moldova a recepționat 209 recomandări. Raportul final cu privire la Republica Moldova (RM) a fost adoptat în cadrul sesiunii 34 a CDO din luna martie 2017.

În calitate de stat supus procedurii de examinare, Republica Moldova își reiterează aprecierea față de recomandările formulate în cadrul dialogului interactiv. În opinia autorităților moldave, al doilea ciclu al EPU a fost un exercițiu util pentru a estima eforturile concrete depuse de autoritățile naționale în vederea garantării standardelor aferente drepturilor omului într-un stat cu un istoric relativ scurt de independență.

Acest raport a fost elaborat de Ministerul Justiției în conformitate cu exigențele stabilite prin Rezoluția 5/1 a CDO și Liniilor directe generale pentru pregătirea informației în contextul EPU și conține contribuția următoarelor instituții: Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Cancelaria de Stat, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Economiei și Infrastructurii, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Agenția Relații Interetnice, Biroul Politici de Reintegrare, Oficiul Avocatului Poporului, Procuratura Generală, Institutul Național al Justiției, Consiliul Coordonator al Audiovizualului, Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului.

Instituții de protecție a drepturilor omului. Evoluții privind cadrul legal și instituțional

Recomandări adoptate la cea de-a 34-a Sesiune a CDO (16 martie 2017):

Accelerarea procesului de creare a mecanismului de coordonare și monitorizare a implementării Planului de Acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru 2017-2020 (Indonezia);

Finalizarea procesului de elaborare a noului plan național de acțiuni în domeniul drepturilor omului (Kârgâzstan);

Adoptarea Planului Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului (Georgia);

Continuarea implementării Planului Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului (Pakistan);

Continuarea consolidării implementării Planului Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului (Venezuela (Republica Bolivia));

Finanțarea totală a Planului Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului (Filipine);

Crearea mecanismului de monitorizare și coordonare pentru implementarea Planului Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului (Sudan);

Adoptarea noului Plan Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului, care va servi la consolidarea ulterioară a politicii de stat în domeniul drepturilor omului (Turkmenistan);

Completarea procesului de creare a organului de coordonare sub auspiciile Oficiului Prim-Ministrului

pentru a monitoriza și raporta progresul cu privire la drepturile omului (Kârgâzstan);

Îmbunătățirea mecanismului intern al Statului de implementare a obligațiilor internaționale în domeniul drepturilor omului (Tadjikistan);

Crearea unei instituții naționale pentru drepturile omului independente în conformitate cu Principiile de la Paris (Timor-Leste);

Crearea unei instituții naționale pentru drepturile omului în Conformitate cu Principiile de la Paris (Maldives);

Consolidarea independenței Instituției Ombudsmanului inclusiv prin revizuirea legislației relevante cu privire la ombudsman (Slovacia);

Luarea măsurilor concrete pentru consolidarea independenței instituției Ombudsmanului (Afghanistan);

Accelerarea eforturilor sale de consolidare a independenței instituției ombudsmanului (Croatia);

Asigurarea conformării Oficiului Avocatului Poporului (Ombudsman) cu Principiile de la Paris (Statutul A) (Portugalia);

Oferirea mijloacelor adecvate și a resurselor financiare suficiente Oficiului Ombudsmanului pentru a realiza misiunile sale (Algeria);

Fortificarea măsurilor de reglementare și instituționale ale Ombudsmanului, în conformitate cu Principiile de la Paris (Chile);

Continuarea eforturilor sale de consolidare a capacităților instituționale ale instituției avocatului poporului (Georgia);

Consolidarea instituției naționale existente pentru drepturile omului în conformitate cu Principiile de la Paris (Indonezia);

Continuarea de măsuri active luate pentru a combate discriminarea, asigura egalitatea și a consolida independența Ombudsmanului pentru a le aduce în conformitate cu Principiile de la Paris (Namibia);

Deși recomandările EPU n-au un caracter obligatoriu, Guvernul RM a acordat o importanță semnificativă respectării și implementării acestora, fapt materializat printr-un exercițiu amplu demarat imediat după finalizarea exercițiului de evaluare, în care au fost antrenate toate ministerele, instituțiile și agențiile publice, precum și societatea civilă, și care s-a finalizat cu adoptarea, la 24 mai 2018, prin Hotărârea Parlamentului nr. 89, a *Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului (PNADO) 2018 – 2022*. Acesta constituie cel de-al treilea document național de politici în domeniul drepturilor omului în RM și a fost precedat de două documente similare pentru perioadele 2004-2008 și 2011-2014. La baza PNADO 2018-2022 au stat, în particular, recomandările acceptate de RM în cadrul celui de-al II-lea ciclu al EPU, de comun cu recomandările în domeniul drepturilor omului (DO) adresate RM de către organele de monitorizare ale ONU, Consiliului Europei, OSCE și altor organizații internaționale. Adicional, la elaborarea PNADO 2018-2022 au fost luate în considerare Obiectivele de dezvoltare durabilă incluse în Agenda de dezvoltare durabilă 2030 pe care RM, împreună cu alte 192 de state-membre ale ONU, s-a angajat să le pună în aplicare potrivit Declarației Summitului privind dezvoltarea durabilă, desfășurat la New York la 25 septembrie 2015.

PNADO 2018-2022 a fost elaborat de un grup de lucru mixt¹, format din reprezentanți ai autorităților publice centrale, reprezentanți ai societății civile și ai partenerilor de dezvoltare, divizat în subgrupuri tematice determinate potrivit domeniilor de intervenție apreciate în funcție de recomandările din partea mecanismelor de monitorizare a respectării DO. Documentul este orientat spre susținerea autorităților publice în remodelarea procesului de elaborare a politicilor

¹ Grup de lucru creat prin Ordinul ministrului justiției nr. 1056/2016.

publice la nivel central și local, pentru a asigura că acestea încorporează și sînt centrate pe necesitățile populației și iau în considerare barierele întîmpinate de grupurile marginalizate și vulnerabile în realizarea deplină a drepturilor fundamentale. O prioritate în procesul de elaborare a PNADO 2018-2022 a constituit-o consultarea autentică a societății civile și a persoanelor ce aparțin grupurilor vulnerabile și minoritare, împreună cu evaluarea schimbărilor sau efectelor asupra capacității de realizare a DO. Sub aspectul tendințelor, aspirațiilor și priorităților generale, PNADO 2018-2022 se bazează pe următoarele direcții principale:

- armonizarea cadrului normativ cu standardele internaționale în domeniul drepturilor omului;
- asigurarea accesului la justiție și consolidarea instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului;
- transparența, accesul la informație și libertatea de exprimare;
- protejarea împotriva discriminării și promovarea egalității;
- prevenirea și combaterea violenței în familie și asigurarea egalității de gen;
- sporirea accesului la educație de calitate pentru toți copiii și tinerii la toate nivelurile de învățămînt, în conformitate cu standardele internaționale;
- asigurarea accesului universal la servicii medicale de calitate, sigure și accesibile pentru toți;
- creșterea continuă a nivelului de ocupare prin oferirea oportunităților de angajare pentru toți;
- asigurarea condițiilor pentru protecția, creșterea și educația copiilor în mediul familial;
- perfecționarea cadrului legal și de politici în domeniul protecției drepturilor persoanelor cu dizabilități;
- asigurarea integrării persoanelor aparținând minorităților naționale în toate domeniile de activitate ale statului și combaterea discriminării față de persoanele ce fac parte din grupurile minoritare;
- asigurarea respectării drepturilor omului în localitățile din stînga Nistrului.

Avînd în vedere că, în baza standardelor internaționale, Guvernul este obligat să asigure imediat drepturile civile și politice, precum și dreptul de a nu fi discriminant, implementînd progresiv, în limita maximă a resurselor disponibile, drepturile economice, sociale și culturale, bugetarea activităților de realizare a PNADO 2018-2022 a constituit un imperativ. Astfel, implementarea va fi acoperită financiar din contul bugetului public național, iar pe anumite segmente – prin contribuțiile complementare din partea partenerilor de dezvoltare și din contul mijloacelor financiare ale organizațiilor internaționale. Costurile măsurilor cu acoperire din bugetul public național vor fi ajustate anual în funcție de disponibilul de mijloace prevăzute în Cadrul bugetar pe termen mediu pentru perioadele respective.

Întrucît PNADO 2018-2022 reprezintă actualmente foaia de parcurs a RM pentru respectarea, asigurarea și implementarea DO la nivel național, realizarea eficientă a documentului este sarcina comună a autorităților centrale și locale, în colaborare cu societatea civilă și comunitatea partenerilor de dezvoltare. Mecanismul național de coordonare a implementării PNADO 2018-2022 a fost instituit prin Hotărîrea Guvernului (HG) nr. 65 din 11 februarie 2019, sub forma *Consiliului național pentru drepturile omului și a Secretariatului permanent pentru drepturile omului*. Potrivit acestuia, coordonarea implementării PNADO 2018-2022 se desfășoară în două niveluri: coordonarea strategică intersectorială – realizată de Consiliul național pentru drepturile omului, în calitate de organ consultativ de coordonare, compus din reprezentanți ai

Parlamentului, Guvernului, autorităților administrației publice centrale, societății civile. Consiliul interacționează și colaborează cu autoritățile locale, are peste 30 de membri, este prezidat de Prim-ministru și are doi vicepreședinți: ministrul justiției și ministrul afacerilor externe și integrării europene. De competența Consiliului ține punerea în aplicare a unei politici de stat uniforme în domeniul DO, supravegherea procesului de elaborare, implementare și evaluare a documentelor de politici în domeniul DO, facilitarea interacțiunii cu mecanismele internaționale de protecție a DO, coordonarea procesului de implementare a recomandărilor internaționale în domeniul DO, inclusiv a celor formulate în adresa RM în cadrul Evaluării Periodice Universale, evaluarea gradului de respectare a DO, crearea, la necesitate, a comisiilor specializate și a grupurilor de experți pe anumite domenii, precum și supravegherea activității acestora etc. La nivel tehnic, monitorizarea și evaluarea implementării PNADO 2018-2022 este realizată de Secretariatul permanent pentru drepturile omului, condus de Șeful Secretariatului. Secretariatul permanent pentru DO este asigurat de către o subdiviziune a Cancelariei de Stat, iar informația privind activitatea Consiliului se publică pe pagina oficială a Cancelariei de Stat. Primul raport asupra implementării PNADO 2018-2022, care vizează anul 2018, a fost deja elaborat, remis Parlamentului pentru informare și propus spre consultare publică ².

Dezideratul apărării și promovării DO nu poate fi atins fără instituții-cheie, cu mandat în domeniu, consolidate și accesibile. În scopul fortificării instituției Avocatului Poporului și valorificării rolului Ombudsmanului – cel de promotor al drepturilor și libertăților persoanelor și statornicirii misiunii sale de a monitoriza modul în care autoritățile statului respectă și asigură drepturile persoanelor, în anul 2017, titlul II din Constituția RM s-a completat cu un capitol distinct (III¹) intitulat „Avocatul Poporului” ³ asigurându-se, *inter alia*, prin norma constituțională și o protejare a independenței instituției Ombudsmanului de fluctuațiile politice. Actualele dispoziții ale Constituției stabilesc autoritatea care învestește Avocatul Poporului (AP) în funcție, misiunea acestuia, imunitățile și garanțiile, aspecte privind independența și incompatibilitățile funcției de Avocat al Poporului, precum și condițiile necesare a fi întrunite de către potențialii candidați la funcția de Ombudsman. Potrivit legislatorului, întrucât nivelul de salarizare definește însuși statutul funcției publice pe scara ierarhică, rolul AP într-o societate democratică, unde drepturile și libertățile persoanelor reprezintă valori supreme, nu poate fi neglijat. Pornind de la premisa că obligația de a oferi garanții sociale corespunzătoare statutului este indispensabilă, prin Legea nr. 224/2017 au fost operate modificări și completări la cadrul legal ce vizează sistemul de salarizare în sectorul bugetar, fiind astfel majorat salariului AP conform standardelor și recomandărilor internaționale.

În luna mai 2018, în contextul reacreditării periodice, Oficiul AP a fost acreditat de către Biroul Alianței Globale a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului (GANHRI) cu statutul ”A”, ceea ce reprezintă recunoașterea conformității mandatului și practicii instituției Ombudsmanului din RM cu Principiile de la Paris.

Analiza efectuată asupra activității Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității (Consiliul antidiscriminare) a relevat necesitatea înlăturării impedimentelor funcționale cu care se confruntă acesta. În scopul consolidării cadrului normativ ce reglementează activitatea și competențele, precum și în rezultatul unui exercițiu de evaluare a

² Documentul poate fi consultat online: < https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/sinteza_raport_pnado.pdf >

³ Legea nr. 70/2017 pentru completarea titlului II din Constituția Republicii Moldova.

cadrului legal aferent, la finele anului 2017 a fost elaborat un proiect de modificare și completare a unui șir de acte legislative⁴ care-și propune să asigure o precizare și o reglementare mai clară a competenței Consiliului antidiscriminare, să extindă criteriile de nediscriminare, să îmbunătățească colectarea de date în materia egalității, nediscriminării și diversității, să optimizeze monitorizarea, evaluarea și raportarea anuală a rezultatelor, precum și să consolideze cadrul instituțional în domeniu, toate acestea fiind orientate să asigure o mai bună implementare a principiului egalității și nediscriminării la nivel național. Potrivit aceleiași inițiative legislative, este propusă extinderea listei subiecților cu drept de a sesiza Curtea Constituțională, Consiliului antidiscriminare fiindu-i propusă prerogativa de a iniția proceduri la Curtea Constituțională în vederea evaluării caracterului constituțional sau legal al legilor generale despre care Consiliul consideră că includ reglementări discriminatorii. Acest lucru va contribui la asumarea unui rol proactiv de către Consiliu în asigurarea standardelor cu privire la nediscriminare din legislația națională. Proiectul de lege a fost deja aprobat prin HG nr. 635/2018 și va fi supus atenției noii componente a Legislativului.⁵

Recomandări adoptate la cea de-a 34-a Sesiune a CDO (16 martie 2017):

Promovarea dezvoltării economice stabile pentru a îmbunătăți condițiile de trai ale poporului său (China);

Continuarea depunerii eforturilor de combatere a sărăciei extreme (El Salvador);

Elaborarea campaniilor și cursurilor de instruire care promovează abilitarea economică și politică a femeilor, precum și programele de învățământ ce combat stereotipurile și discriminarea pe bază de gen de la o vârstă fragedă (Costa Rica);

Încurajarea femeilor tinere să aleagă domeniile ne-tradiționale de studii și profesii (Ungaria);

În scopul sporirii calității vieții oamenilor în RM, a fost adoptată Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030” (SND „Moldova 2030”)⁶, un document de referință pentru strategiile sectoriale și intervențiile de politici curente și ulterioare, care urmărește schimbarea opticii politicilor publice din RM, prin centrarea acestora pe problemele, interesele și aspirațiile oamenilor. Documentul își propune să contribuie la distribuirea strategică a resurselor bugetare și instituționale, în funcție de obiectivele stabilite pentru cei patru piloni de bază: 1. Economia durabilă și incluzivă; 2. Capital uman și social robust; 3. Instituții oneste și eficiente și 4. Mediu ambiant sănătos. Întru dezvoltarea domeniilor menționate, până în anul 2030, Guvernul a stabilit 10 (zece) obiective de dezvoltare durabilă (ODD), la nivel național, printre care: garantarea educației de calitate, asigurarea unei guvernări eficiente, creșterea accesului oamenilor la infrastructură și ameliorarea condițiilor de muncă. La baza fiecăruia din cele 10 (zece) obiective a stat o analiză a situației curente, a factorilor de bază ai vulnerabilității oamenilor, fiind formulată viziunea strategică și trasate acțiunile prioritare. Documentul este focusat, *inter alia*, pe eliminarea sărăciei în toate dimensiunile relevante ale acestui fenomen, nu doar sub aspect strict monetar, dar și accesul egal și incontestabil la servicii și bunuri de calitate. SND „Moldova 2030” implică asumarea unei responsabilități sporite pentru a opri degradarea mediului ambiant și consumul necontrolat al resurselor naturale, având în vedere și necesitățile generațiilor viitoare, presupune edificarea unei societăți pașnice, solidare și de înaltă coeziune, compusă din

⁴ Codul penal, Codul contravențional, Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității, Regulamentul de activitate al Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurării egalității etc.

⁵ Înregistrat în Parlament cu nr. 235 din 6 iulie 2018.

⁶ Aprobată prin HG nr. 1083/2018.

oameni educați, cu gândire critică și liberi de obscurantism, o societate în care conflictele de orice tip și magnitudine se rezolvă prin dialog, argumente și respectarea strictă a drepturilor.

În scopul contribuirii la dezvoltarea economică, precum și pentru a îmbunătăți condițiile de trai, Guvernul a adoptat multiple măsuri. La 9 iulie 2018 au fost lansate primele 29 de acte permissive ale Sistemului informațional automatizat de gestionare și eliberare a actelor permissive. Actualmente, sistemul include 92 de acte permissive. Întru implementarea Legii nr. 230/2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, potrivit căreia s-a realizat reforma organelor cu funcții de control, instituțional și procedural, au fost aprobate un șir de acte normative care vizează controlul de stat asupra activității de întreprinzător ⁷. Pentru stimularea persoanelor migrante în deschiderea unei afaceri în Republica Moldova, a fost implementat Programul de Atragere a Remitențelor în Economie „PARE 1+1” pentru anii 2018-2020 (HG nr. 972/2010), care mobilizează resursa umană și financiară a lucrătorilor migranți și rudelor de gradul I ale acestora în dezvoltarea economică durabilă a RM. Prin Legea nr. 223/2017 au fost ajustate reglementările legale care prevăd: conceptul și definiția de antreprenoriat social și lista de activități din acest domeniu; conceptul și definiția de întreprindere socială și de întreprindere socială de inserție; cercul de subiecți care pot obține statut de întreprindere socială sau de întreprindere socială de inserție și condițiile legale pentru atribuirea respectivului statut.

Reieșind din necesitatea asigurării unei continuități în procesul de elaborare și implementare a măsurilor de suport, în special pentru întreprinderile mici și mijlocii (IMM), susținerii tinerilor întreprinzători în lansarea unei afaceri în țară, pînă în anul 2017 Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM) a implementat „Programul național de Abilitare Economică a Tinerilor”. La 10 octombrie 2018, prin HG nr. 973 a fost aprobat un nou proiect – Programul „START pentru TINERI: o afacere durabilă la tine acasă”.

Pentru a facilita dezvoltarea IMM în regiuni, crearea serviciilor regionale de suport în dezvoltarea antreprenorială, gestionarea proiectelor inovatoare și de transfer tehnologic, din anul 2013 activează Rețeaua Incubatoarelor de Afaceri din Moldova (RIAM). La 30 iunie 2018, în cadrul celor 11 Incubatoare de afaceri erau găzduite 199 companii, dintre care 99 sunt Start-upuri, 110 sunt gestionate de tineri și 93 companii administrate de femei. Per total au fost create 902 locuri de muncă, dintre care 462 pentru femei și 376 sunt destinate tinerilor. Această rețea de incubatoare de afaceri generează o cifra comuna de afaceri de cca 99 mln. MDL.

Întru ameliorarea mediului de afaceri în domeniul turismului, au fost adoptate măsuri încurajatorii precum: excluderea licenței pentru agențiile de turism și tur-operatori ⁸; excluderea obligativității clasificării unităților de cazare turistică ⁹ și reducerea taxei TVA de la 20% la 10% pentru unitățile de cazare turistică ¹⁰.

S-a realizat susținerea sectoarelor productive ale economiei prin crearea și dezvoltarea instrumentelor infrastructurii antreprenoriale, și anume: parcuri industriale, zone economice

⁷ HG nr. 379/2018 cu privire la controlul de stat asupra activității de întreprinzător în baza analizei riscurilor; HG nr. 380/2018 cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Consiliului pentru soluționarea disputelor în cadrul organelor de control; HG nr. 464/2018 pentru aprobarea Regulamentului privind ținerea Registrului de stat al controalelor.

⁸ Legea nr. 185/2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.

⁹ Legea nr. 185/2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.

¹⁰ Legea nr. 178/2018 cu privire la modificarea unor acte legislative.

libere, parcuri științifico-tehnologice, incubatoare de afaceri și de inovare. Legea nr. 226/2018 cu privire la parcurile științifico - tehnologice și incubatoarele de inovare, prevede reformarea substanțială a procesului de creare și organizare a activității parcurilor științifico -tehnologice și incubatoarelor de inovare prin prisma reformei domeniului cercetare și inovare. La 17 noiembrie 2018 a fost lansat Colegiul de inginerie în cadrul subzonei ZEL Bălți - or. Strășeni. Au fost elaborate proiectele tehnice destinate reconstrucției infrastructurii tehnice a parcurilor industriale (PI) „Edineț”, „Răut”, „Comrat” și „Cahul”, documentul unic de program pentru anii 2017-2019 (HG nr. 203/2017) prevăzând că finanțarea respectivelor parcuri industriale în sumă de 78,9 mln. MDL. În perioada 2016-2018, în cadrul PI s-au efectuat investiții în construirea și dezvoltarea infrastructurii tehnice și de producție, în utilaj etc.

Pentru a promova abilitarea economică și politică a femeilor, a fost lansat, pentru o perioadă de 3 ani, Programul – pilot „Femei în Afaceri”¹¹, cu obiectivul de a spori abilitățile economice și sociale din zonele rurale, crește accesul la resurse, servicii și tehnologii moderne, precum și se reduce inegalitatea de gen. Programul, bugetul căruia constituie 51,5 mln. MDL, are în calitate de beneficiari peste 400 de femei, preponderent din zonele rurale ale țării. În cadrul Componentei I a Programului: „Suport la inițierea afacerii”, derulată în anul 2017, au fost organizate 15 cursuri antreprenoriale, în rezultat – create 179 întreprinderi, care au generat 443 locuri de muncă, dintre care 83% sunt pentru femei, iar 63% - pentru tineri cu vârsta de până la 35 ani. În cadrul Componentei II a Programului: „Suport pentru afacerile nou-create”, în baza concursului, sunt acordate granturi mici, la care pot aplica întreprinderile înregistrate mai puțin de 2 ani, create și gestionate de femei. Valoarea maximă a finanțării nerambursabile în cadrul Componentei II nu poate depăși suma de 165.000 lei/beneficiar, care poate fi utilizată pentru achiziționarea articolelor de investiții și servicii de dezvoltare a afacerii. Pentru anul 2018, în bugetul de stat au fost prevăzute 15 mln. MDL destinați implementării acesteia. La momentul actual, antreprenoriatul feminin este în continuă dezvoltare. De la începutul anului 2019, au fost semnate 100 de contracte de finanțare nerambursabilă (granturi mici de până la 165 mii MDL pentru investiții și servicii de dezvoltare a afacerii), în sumă de 14,2 mln. MDL, care vor atrage investiții în economie în valoare de 24,7 mln. MDL și se preconizează crearea a 377 locuri de muncă, preponderent pentru femei.

Sistemul justiției independent, eficient, transparent și accesibil

Recomandări adoptate la cea de-a 34-a Sesiune a CDO (16 martie 2017):

Continuarea implementării Strategiei reformei sectorului justiției pentru a consolida în continuare independența, răspunderea și transparența sistemului judiciar (Republica Coreea);

Continuarea eforturilor de implementare a reformei sectorului judiciar (Sudan);

Continuarea procesului reformei sectorului justiției prin elaborarea unei strategii de reformare a sectorului justiției pentru perioada de după anul 2016 (Ucraina);

Continuarea dezvoltării strategiei și a măsurilor normative complementare, care asigură continuitatea reformei sectorului judiciar (Chile);

Implementarea deplină a strategiei de reformă a sectorului justiției pentru a spori independența judiciară și eficacitatea (Germania);

Implementarea reformelor în domeniul statului de drept pentru a asigura echitatea și imparțialitatea procesului, combate corupția și îmbunătăți transparența în procesul juridic (Statele Unite ale Americii);

¹¹ Aprobabil prin HG nr. 1064/2016 cu privire la aprobarea Programului-pilot „Femei în afaceri”.

Luarea măsurilor de îmbunătățire a procedurii de numire, transfer și promovare a judecătorilor pentru a oferi transparență în sistemul judiciar, iar selectarea judecătorilor se bazează pe merite și nu pe discreția Consiliului Superior al Magistraturii (Norvegia);

Consolidarea independenței sistemului judiciar și consolidarea statutului de drept prin inițiative de anti-corupție, sporirea transparenței în sectorul justiției și eliminarea influenței externe în procedurile judiciare (Canada);

Asigurarea independenței și imparțialității sistemului judiciar, în particular prin combaterea corupției și abilitarea victimelor pentru ca să-și apere drepturile în instanțe, prin luarea măsurilor de consolidare a respectului pentru drepturile la apărare și transparența procedurilor judiciare (Franța);

Îndeplinirea reformelor necesare pentru a consolida statul de drept pentru a preveni interferența în sistemul justiției și a combate corupția la toate nivelele (Japonia);

Consolidarea sistemului judiciar și de aplicarea legii pentru o investigare și urmărire penală mai efectivă a cazurilor de trafic de ființe umane (Tailanda);

Continuarea eforturilor de eliminare a corupției prin accesul la informațiile publice (Peru);

Pentru RM îmbunătățirea sectorului justiției a fost și rămâne o prioritate majoră care are o importanță covârșitoare pentru întreaga societate și constituie o condiție esențială pentru dezvoltarea cu adevărat a unei societăți democratice în care supremația legii și respectarea drepturilor și libertăților omului reprezintă valori supreme garantate. Asigurarea unui act de justiție eficient, accesibil și de calitate reprezintă o așteptare legitimă a cetățenilor unei societăți întemeiate pe respectul normei de drept. Calitatea justiției constituie și un angajament asumat de RM în procesul de integrare europeană și devine o dominantă în instaurarea prin actul de justiție a unui stat de drept, a ordinii, dreptății și adevărului în societate.

La expirarea a 6 ani de reformă sub umbrela Strategiei de reformare a sectorului justiției ¹² (SRSJ) se poate constata că multe din acțiunile programate și-au atins rezultatul scontat și multe reforme, chiar dacă au întârziat sau au fost tergiversate, s-au transpus în practică. Printre cele mai importante realizări pot fi notate:

- reformele de ordin legislativ și instituțional prin care au fost consolidate capacitățile de administrare a sistemului judecătoresc: Consiliul Superior al Magistraturii și organele specializate ale acestuia;
- lansarea reformei hărții amplasării instanțelor judecătorești;
- crearea noilor mecanisme de selecție, evaluare a performanțelor și răspunderii disciplinare a judecătorilor; consolidarea rolului și statutului Inspecției judiciare;
- reforma Institutului Național al Justiției;
- consolidarea sistemului asistenței juridice garantate de stat, lărgirea spectrului asistenței și a cercului de subiecți;
- revizuirea procedurilor de executare a hotărârilor judecătorești;
- regândirea și, după caz, consolidarea normelor privind organizarea și funcționarea profesiilor conexe sectorului justiției: notari, avocați, executori judecătorești, experți judicari, mediatori, administratori autorizați, traducători/interpreți;

¹² Strategia de reformare a sectorului justiției pentru anii 2011-2016 (SRSJ), aprobată prin Legea nr. 231/2011. A se vedea și Planul de acțiuni pentru implementarea SRSJ, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 6/2012. Ulterior, prin Hotărârea Parlamentului nr. 259/2016 cu privire la asigurarea continuității reformelor în sectorul justiției, termenul-limită pentru realizarea acțiunilor din Planul de acțiuni pentru implementarea SRSJ a fost extins până la 31 decembrie 2017.

- reforma procuraturii, a organelor de administrare a acesteia, a statutului procurorilor, crearea, fortificarea procuraturilor specializate;
- crearea bazei legislative privind reabilitarea victimelor infracțiunilor și consolidarea sistemului justiției prietenoase copiilor;
- instituirea unor noi mecanisme de prevenire a corupției și garantare a integrității în sectorul justiției;
- revizuirea codurilor de etică a actorilor din sectorul justiției și crearea unor mecanisme pentru investigarea/reacționarea la abaterile etice;
- reforma instituției Avocatului Poporului;
- lansarea procesului de modernizare și consolidare a cadrului legal și instituțional al sistemului penitenciar și sistemului probațiunii.

Asigurarea încrederii societății în actul de justiție a fost ținta în procesul de reformare. Conform datelor oferite de Barometrul opiniei publice, dacă în anul 2011 gradul de încredere a cetățenilor în justiție era evaluat cu 18 %, în anul 2017, urmare a reformelor realizate în sector, 24 % din populație declarau că au încredere în justiție, deci cu 6 % mai mult decât în 2011 când a fost lansată SRSJ. Implementarea SRSJ a contribuit la crearea unei baze normative noi pentru majoritatea instituțiilor și profesiilor din sectorul justiției, majoritatea acestor prevederi fiind transpuse în practică, altele, însă, urmează a fi valorificate și implementate treptat și pe parcursul următorilor ani, pentru a produce rezultatele scontate. Întrucât procesul de planificare strategică trebuie să fie un proces permanent, continuu și coerent, în anul 2018 a demarat procedura de elaborare a unui nou document de politici menit să ofere o viziune clară și un set de principii și valori care vor governa procesele în sectorul justiției pentru perioada 2019-2022. Proiectul Strategiei de dezvoltare a sectorului justiției (SDSJ) este congruent cu Obiectivele de dezvoltare durabilă (ODD), incluse în Agenda pentru dezvoltare durabilă – 2030, în particular, cu Obiectivul 16 care urmărește „promovarea societăților pașnice și incluzive pentru dezvoltare durabilă, asigurarea accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelele”. SDSA va fi orientat pe 3 direcții strategice¹³ și se va focaliza, preponderant, pe punerea în aplicare efectivă a modificărilor legislative și instituționale realizate sub egida SRSJ. Conținutul SDSA a fost supus consultărilor publice în luna aprilie 2019¹⁴ și urmează a fi remis spre examinare Guvernului și, ulterior, Parlamentului spre adoptare.

Totodată, măsuri de ordin legislativ și practic au fost realizate în perioada 2017 – prezent, întru asigurarea accesului la justiție. Astfel, a fost reconfigurat subsistemul informațional e-Dosar judiciar, parte integrantă a Sistemului Integrat de Gestionare a Dosarelor (PIGD), care permite actualmente crearea și administrarea dosarului electronic prin depunerea cererilor în instanță online, cu accesul părților la dosar, coordonarea electronică a agendei ședințelor de judecată de către participanții la proces, prezentarea probelor și distribuirea materialelor în format electronic, introducerea mecanismului de citare electronic etc. Instanțele de judecată au fost dotate cu echipament în vederea inițierii procesului de dezvoltare a aplicației e-Dosar judiciar. Soluția

¹³ Direcția strategică I. Accesul la justiție, calitatea și transparența actului de justiție; Direcția strategică II. Independența, administrarea, responsabilitatea și integritatea actorilor din sectorul justiției; și, Direcția strategică III. Justiție eficientă și modernă.

¹⁴ Disponibil online:

<http://www.justice.gov.md/public/files/directia_analiza_monitorizare_si_evaluare_a_politicilor/Draft_JSDS_2019-2022_ENG_mod.pdf>

informatică creată este una din măsurile de atenuare a efectelor reformei sistemului judecătoresc, utilizarea căreia va evita multiplele deplasări către instanță pentru depunerea și recepționarea actelor, altor activități ce țin de organizarea ședințelor, părțile urmînd să se prezinte în fața judecătorului(lor) doar la examinarea nemijlocită a cauzei.

Prin modificările adoptate de Parlament la 15 februarie 2018 la Codul de procedură civilă s-a reușit simplificarea procedurii civile prin reducerea numărului de măsuri în contestarea hotărârilor judecătorești; raționalizarea mecanismelor pentru a se asigura că participanții la proces se bucură de dreptul la apărare și publicitatea procesului; îmbunătățirea pregătirii cauzei pentru dezbateri; introducerea unor proceduri simplificate și urgente pentru anumite cauze civile, inclusiv a dispozițiilor privind combaterea abuzurilor, norme de înregistrare a probelor și obiecții /proceduri judiciare; îmbunătățirea căilor de atac.

În rezultatul unui efort conjugat, s-a reușit modernizarea Codului civil și a cadrului conex, prin Legea nr. 133 adoptată de Parlament în lectură finală la 15 noiembrie 2018. Astfel, prevederile Codului civil au fost ajustate la legislația Uniunii Europene și la practica internațională în domeniu, fiind eliminate contradicțiile între normele juridice și dublările de reglementare, prin abrogarea și recodificarea legilor care au același obiect. Este important de menționat că respectivul exercițiu reprezintă prima revizuire integrală a Codului civil după adoptarea acestuia în 2002 și este rezultatul unui efort consistent de peste patru ani, cu implicarea unui număr semnificativ de experți, practicieni și reprezentanți ai mediului academic.

În scopul stabilirii unui mecanism eficient de responsabilizare a judecătorilor, la 19 iulie 2018 Parlamentul a adoptat modificări¹⁵ la Legea ce reglementează răspunderea disciplinară a judecătorilor. Modificările au revizuit mecanismul de examinare a abaterilor disciplinare, a fost fortificat rolul inspectorului-judecător, și excluse interpretările vagi privind faptele ce constituie abateri disciplinare a judecătorilor și concretizate aspectele ce țin de selectarea membrilor supleanți ai colegiului disciplinar. Legea a asigurat implementarea recomandărilor Comisiei de la Veneția (nr. 755) din 2014.

La 27 septembrie 2018, Parlamentul a adoptat Legea nr. 137 pentru modificarea unor acte legislative în partea ce ține de reforma sistemului judecătoresc. Modificările promovate și-au propus să sporească eficacitatea și independența sistemului judiciar, să consolideze rolul Consiliului Superior al Magistraturii (CSM), să asigure promovarea un sistem bazat pe merit și transparent pentru selecția și cariera judecătorilor. Modificările se referă la uniformizarea modalităților de acces în funcția de judecător, prin modificarea cadrului legal cu privire la criteriile de selecție, evaluare și promovare a judecătorilor; este asigurată competitivitatea procedurilor de promovare și transferare a judecătorilor; asigurată autonomia funcțională a Inspecției Judiciare față de CSM și consolidat rolul CSM, în special prin limitarea calității de membru la un singur termen. Adicional, modificările adoptate limitează dreptul de vot al Procurorului General, președintelui Curții Supreme de Justiție și ministrului justiției în problemele referitoare la cariera judecătorilor (numirea, promovarea, sancționarea disciplinară și destituirea judecătorilor) și instituie un sistem efectiv de contestare a hotărârilor CSM (jurisdicție deplină pe fond, ședințe publice obligatorii și hotărâri motivate).

¹⁵ Prin Legea nr. 136/2018 pentru modificarea Legii nr. 178/2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor.

Prevenirea și combaterea traficului de ființe umane

Recomandări adoptate la cea de-a 34-a Sesiune a CDO (16 martie 2017):

- Continuarea intensificării eforturilor de stopare a traficului de ființe umane (Tadjikistan);**
- Continuarea și îmbunătățirea ulterioară a măsurilor de combatere a traficului de ființe umane (Armenia);**
- Continuarea eforturilor de combatere a traficului de ființe umane (Bosnia și Herțegovina);**
- Promovarea planului național de stoparea traficului de ființe umane, și anume, a formelor noi de trafic de ființe umane online (Sudan);**
- Consolidarea ulterioară a instituțiilor publice la combaterea traficului de ființe umane prin resurse dedicate, cooperare îmbunătățită cu societatea civilă și prin incorporarea bunelor practici (Canada);**
- Implementarea măsurilor de îmbunătățire a investigației și urmării penale a cazurilor de trafic a ființelor umane și îmbunătățirea protecției legale și sociale a victimelor traficului de ființe umane (Irlanda);**
- Consolidarea eforturilor pentru femeile și fetele supuse traficului (Grecia);**
- Continuarea asigurării protecției legale pentru femeile și fetele supuse violenței bazate pe gen și traficului (Maldiva);**

Prevenirea și combaterea traficului de ființe umane (TFU) rămâne o prioritate pentru RM. Pe parcursul anilor 2017-2018 au avut loc activități întru consolidarea cadrului de politici, cadrulul normativ și instituțional, capacităților specialiștilor pentru o activitate eficientă, dar și activități importante pe toate segmentele prin prisma paradigmei 4P: Prevenire, Protecție, Pedepsire și Parteneriat. La 22 mai 2018, prin HG nr. 461 a fost aprobată *Strategia națională de prevenire și combatere a traficului de ființe umane pentru anii 2018-2023 și Planul de acțiuni pentru anii 2018-2020 privind implementarea acesteia*, care are drept scop dezvoltarea unui sistem național durabil de prevenire și combatere a TFU. Impactul urmărit de către Strategie se axează pe diminuarea numărului victimelor și prezumatelor victime ale TFU, descurajarea creșterii numărului victimelor exploatare prin muncă și al victimelor exploatare în țară, consolidarea DO, precum și promovarea egalității de gen.

Prin Legea nr. 157/2018 au fost operate modificări la Codul penal, fiind introduse metode noi de recrutare a victimelor la alin. (1) al art. 165 „Traficul de ființe umane”¹⁶, expus în redacție nouă, și completat cu noi forme de exploatare a victimelor¹⁷ la alin. (1) al art. 206 „Traficul de copii”. De asemenea, au fost introduse amendamente la Legea nr. 241/2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, prin conceptualizarea unor noțiuni importante pentru

¹⁶ Astfel, alin. (1) al art. 165 din Codul penal a fost expus în următoarea redacție: „Recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unei persoane adulte, cu sau fără consimțământul acesteia, în scopul exploatării sexuale comerciale sau necomerciale, al exploatării prin muncă sau servicii forțate, al practicării cerșetoriei, al însușirii ajutoarelor, indemnizațiilor sau prestațiilor sociale, al folosirii ilegale în testări sau experimente medicale ori științifice, al exploatării în sclavie sau în condiții similare sclaviei, al folosirii în conflicte armate ori în activități criminale, al prelevării organelor, țesuturilor și/sau celulelor umane, precum și al folosirii femeii în calitate de mamă-surogat ori în scop de reproducere, săvârșită prin:

- a) aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei ori cu amenințarea aplicării violenței;
- b) răpire;
- c) sustragerea, tănuirea, degradarea sau distrugerea documentelor;
- d) ținerea în servitute, în scopul întoarcerii unei datorii;
- e) amenințare cu divulgarea informațiilor confidențiale familiei victimei sau altor persoane fizice sau juridice;
- f) înșelăciune;

g) abuz de poziție de vulnerabilitate sau abuz de putere, dare ori primire a unor plăți sau beneficii pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra altei persoane.”.

¹⁷ Dispoziția alin. (1) al art. 165 din Codul penal a fost completat cu literele b2) și b3), și literele i) și j) cu următorul cuprins:

- „b2) însușirii ajutoarelor, indemnizațiilor sau prestațiilor sociale;
- b3) folosirii ilegale în testări sau experimente medicale ori științifice;
- i) folosirii în calitate de mamă-surogat ori în scop de reproducere;
- j) adopției ilegale”.

activitatea specialiștilor din domeniu (prezumată victimă a TFU, exploatare sexuală, exploatare sexuală comercială și necomercială), specificate atribuțiile unor instituții urmare a reformei autorităților publice centrale, dar și instituționalizat Sistemul național de referire.

Necesitatea de a îmbunătăți mecanismul de repatriere a victimelor TFU și a persoanelor aflate în dificultate prin stabilirea concretă a procesului de identificare a persoanei aflate în dificultate, precum și conținutul dosarului de repatriere pentru victima TFU și a persoanei aflate în dificultate (persoane adulte) a condiționat operarea modificărilor la Regulamentul privind procedura de repatriere a copiilor și adulților – victime ale traficului de ființe umane, a persoanelor aflate în situație de dificultate, precum și a copiilor neînsoțiți¹⁸.

În anul 2017 a fost instituționalizată Unitatea națională de coordonare (UNC) a sistemului de asistență și protecție a victimelor și potențialelor victime ale TFU, care astăzi are rol de coordonare a activităților organizațiilor participante la Sistemul național de referire, în vederea referirii beneficiarilor pentru protecție și asistență la nivel național, inclusiv cu atribuții în coordonarea procedurilor de repatriere¹⁹.

La 28 decembrie 2017 a fost creat Biroul Antitrafic, în cadrul Procuraturii municipiului Chișinău care are competențe de exercitare și conducere a urmăririi penale pe cauzele investigate de inspectoratele de poliție din raza municipiului Chișinău privind infracțiunile de TFU, precum și conexe acestora. Din 1 ianuarie 2018, Biroul Antitrafic și-a început activitatea în componența a 5 procurori specializați.

Începând cu 17 aprilie 2018, printr-o Decizie a CSM, a fost demarată implementarea proiectului-pilot de specializare a judecătorilor din cadrul Judecătoriei Chișinău și a Curții de Apel Chișinău, pentru examinarea cauzelor privind TFU și a crimelor conexe²⁰.

Numărul de procurori în cadrul Biroului antitrafic și investigare a crimelor cibernetice al Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale (PCCOCS) a fost majorat de la 5 la 10, conform Dispoziției nr. 5 din 08.09.2018 a procurorului-șef PCCOCS. La 18 decembrie 2018, prin Ordinul Procurorului General²¹, în monitorizarea Secției combatere a traficului de ființe umane și coordonarea activității de combatere a infracțiunilor de trafic de ființe umane, crimelor conexe și asimilate, au fost incluse infracțiunile prevăzute de art. 208¹ „Pornografia infantilă” și art. 175¹ „Ademenirea minorului în scopuri sexuale” din Codul penal.

O atenție deosebită statul o acordă consolidării capacităților specialiștilor din domeniu cu o abordare axată pe protecția victimei. Pe parcursul anilor 2017-2018 au fost instruiți peste 1800 specialiști ai organelor de drept, din domeniul asistenței sociale, avocați, inspectori de muncă și alte categorii de specialiști. Întrucât comiterea TFU prin intermediul tehnologiilor informaționale,

¹⁸ Aprobabil prin HG nr. 948/2008

¹⁹ Responsabilitățile UNC, anterior îndeplinite prin intermediul unei funcții cofinanțate de partenerii de dezvoltare, au fost atribuite unui consultant din cadrul Direcției politice de asigurare a egalității între femei și bărbați din cadrul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale.

²⁰ Prin Dispoziția nr. 28 din 14.05.2018 a președintelui Judecătoriei Chișinău, în fiecare sediu al instanței au fost specializați câte 3 judecători responsabili de examinarea cauzelor penale privind TFU, crime conexe și asimilate acestei infracțiuni. În luna mai 2018, în cadrul Curții de Apel Chișinău au fost specializați 3 judecători pentru examinarea categoriilor respective de cauze penale. În noiembrie 2018, judecătorii specializați au fost instruiți în cadrul seminarelor organizate de Misiunea OIM în Moldova, cu finanțarea Ambasadei SUA la Chișinău.

²¹ Ordinul Procurorului General nr. 54/28 de modificare a Ordinului nr.47/4 din 09.12.2016 și nr.44/15 din 24.11.2016.

este o tendință nouă în domeniu, reprezentând o preocupare deosebită pentru autoritățile naționale, specialiștii organelor de drept continuă să fie instruiți inclusiv pe acest segment de către experți internaționali.

Un instrument eficient de prevenire a fenomenului TFU sunt considerate campaniile de informare a publicului larg privind migrația sigură, locurile de muncă legale, serviciile de protecție și asistență care pot fi oferite în țară și străinătate, precum și riscurile și consecințele TFU. *Ziua mondială împotriva traficului de persoane* (30 iulie) este marcată anual, începând cu anul 2014, de către comunitatea antitrafic din Republica Moldova. În anul 2018, pentru al VII-lea an consecutiv, campania națională *Săptămâna de luptă împotriva TFU*, în contextul Zilei Europene Antitrafic, desfășurată la 18 octombrie, a reunit întreaga comunitate antitrafic din RM. Acțiunile organizate au avut menirea să informeze și să sensibilizeze societatea despre riscurile și consecințele TFU prin abordarea aspectelor ce țin de mecanismele naționale legale și instituționale în domeniul combaterii TFU, protecția eficientă a drepturilor victimei TFU, inclusiv a accesului la justiție și rolul ONG-urilor în acest domeniu.

Campania de informare *Invizibili printre noi*, lansată în anul 2017 de către Secretariatul Permanent al Comitetului Național pentru Combaterea Traficului de Ființe Umane (CN CTFU) în parteneriat cu Misiunea OIM în Moldova și cu Comisiile teritoriale pentru combaterea TFU, are scopul de a informa societatea cu privire la riscurile și consecințele fenomenului TFU, cu accent pe grupurile de risc, în special din mediul rural. Mesajele sunt transmise prin intermediul a 10 figurine umane (adulți, copii) pe care sunt inscripționate istorii reale ale victimelor traficului care trăiesc printre noi, dar de multe ori rămân nevăzute. Pe parcursul anilor 2017-2018, Campania s-a desfășurat în 14 raioane ale RM, figurinele fiind expuse inclusiv în biblioteci publice, aeroportul Chișinău și puncte de trecere a frontierei de stat.

Anual, prin intermediul programelor de învățământ și educaționale ale Ministerului Educației, Culturii și Cercetării (MECC), destinate copiilor, tinerilor, părinților, precum și profesorilor, sunt informați beneficiarii atât despre modalitatea de prevenire a TFU, cât și despre consecințele acestui fenomen ²².

Platforma www.antitrafic.gov.md, lansată în anul 2013, conține liniile telefonice fierbinți atât din țară, cât și de peste hotare, destinate persoanelor adulte și copiilor. Portalul informativ www.siguronline.md constituie, *inter alia*, un punct național de contact pentru raportarea conținuturilor dăunătoare și infracțiunilor legate de abuz și exploatare sexuală online a copiilor; *Linia fierbinte națională La Strada 0800 77777* este un alt instrument de acces la asistență și protecție pentru victimele TFU, precum și de încurajare a adresărilor către organele de drept, inclusiv prin oferirea asistenței juridice victimelor TFU; *Telefonul Copilului 116111* (cu program de activitate non-stop) la care pot apela: copiii care au nevoie de consiliere psiho-emoțională, copiii care vor să se informeze despre drepturile lor și modalitățile prin care acestea pot fi realizate și apărate, părinții sau îngrijitorii copiilor (în scop de consiliere, informare și consultanță), persoanele care doresc să raporteze cazuri privind necesitatea asistenței unui copil; *Linia Verde Antitrafic (+373) 69999021*, instituită la 8 decembrie 2017 în cadrul Procuraturii Generale; *Linia fierbinte a Centrului pentru combaterea traficului de persoane 022 254 998*,

²² Menționăm că, luând în considerare statutul disciplinelor de Educația civică și Dirigenție, în activități curriculare și extracurriculare cu privire la pericolele asociate TFU au fost incluși toți elevii, astfel că în total au fost instruiți pe parcursul anilor 2017-2018 în jur de 205 000 elevi.

activează non-stop. În cadrul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (MSMPS) funcționează telefonul 022 727274, prin intermediul căruia Unitatea Națională de Coordonare înregistrează cazuri de TFU, referă cazurile în cadrul Sistemului național de referire, consiliază specialiștii cu competențe în domeniu, etc. Telefonul funcționează în regimul programului de lucru al MSMPS (08.00-17.00), faxul fiind programat pentru activare automată (7/7, 24/24).

Asistența și protecția victimelor TFU presupune un spectru larg de servicii și prestații²³ orientate spre prevenirea, diminuarea sau reabilitarea consecințelor TFU, aceasta fiind acordată de către și/sau prin intermediul specialiștilor din cadrul echipelor multidisciplinare teritoriale, centrelor specializate și ONG-ilor, pentru care anual din bugetul de stat sunt aprobate mijloace financiare, redirecționate către autoritățile publice cu competențe în domeniu, la nivel central și local. În RM au fost create 7 centre de asistență și protecție pentru victimele și potențialele victime ale TFU²⁴. Pentru buna funcționare a centrelor respective, în anii 2017-2018 în bugetul de stat au fost aprobate mijloace financiare în sumă de 16,740 mln. MDL.

În scopul susținerii eforturilor pentru prevenirea și combaterea TFU, au fost purtate negocieri cu mai multe state²⁵ pentru a încheia acorduri ce ar reglementa migrația de muncă și domeniul securității sociale. Doar în anul 2018 au fost semnate: la 18.06.2018 – *Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Bulgaria privind reglementarea migrației de muncă*, în vigoare din 11.09.2018; la 30.10.2018 – *Acordul, întocmit prin schimb de note, între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Statului Israel privind extinderea duratei Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Statului Israel cu privire la angajarea temporară a lucrătorilor din Republica Moldova în anumite sectoare din Statul Israel, semnat la Ierusalim, la 16 octombrie 2012 (în vigoare din data semnării); Înțelegerea administrativă pentru aplicarea prevederilor articolelor 6-9 ale Acordului dintre Republica Moldova și Republica Federală Germania privind securitatea socială*, semnat la Chișinău la 12.01.2017; la 12.12.2018 a fost realizat schimbul instrumentelor de ratificare pentru punerea în vigoare a *Acordului cu Republica Federală Germania privind securitatea socială*, semnat la 12.01.2017 (în vigoare din 01.03.2019); la 26.09.2018 a fost semnat și a intrat în vigoare *Aranjamentul administrativ între Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova și Ministerul Federal de Interne, Construcție și Comunitate și Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Federale Germania privind aplicarea unei proceduri simplificate pentru readmisia cetățenilor moldoveni*.

Drepturile copilului

Recomandări adoptate la cea de-a 34-a Sesiune a CDO (16 martie 2017):

Asigurarea implementării efective a Strategiei sale Naționale cu privire la Protecția Copilului pentru 2014-2020 (Serbia);

Luarea măsurilor concrete pentru a elimina violența împotriva copiilor, pentru a proteja și susține victimele inclusiv prin implementarea măsurilor ce asigură că acest tip de abuz este denunțat și raportat frecvent de

²³ Printre serviciile de asistență, protecție cu scop de reabilitare și re/integrare ale victimelor TFU menționăm: asistența în repatriere, ajutorul de primă necesitate și prestațiile sociale disponibile, asistența medicală, consilierea psihologică, asistența în restabilirea și perfectarea actelor, asistența juridică, integrarea în sistemul de învățământ primar și general, informare și consiliere profesională, formarea profesională, plasamentul în cadrul Centrelor de asistență și protecție, etc.

²⁴ Ele sunt următoarele: Centrele de asistență și protecție a victimelor și potențialelor victime ale TFU (CAP) din municipiul Chișinău și din or. Căușeni; Centrul de Criză Familială "Sotis" din municipiul Bălți; Centrele maternale din or. Drochia, Hâncești, Căușeni și Cahul.

²⁵ Și anume cu Republica Belarus, Republica Estonia și Republica Italia – pe marginea acordurilor în domeniul securității sociale; și Republica Portugalia, Republica Uzbekistan, Republica Populară China, Republica Libaneză, Republica Kîrgîzstan, Republica Cipru, Republica Azerbaidjan și Federația Rusă – pe proiectele privind readmisia.

diferite părți interesate ce sunt în contact cu copiii (Belgia);

Crearea mecanismelor de prevenire și combatere a tuturor formelor de exploatare, abuz și violență împotriva copiilor (Bulgaria);

Redublarea eforturilor sale de eradicare a muncii copilului și toate formele de exploatare, abuz și violență împotriva copiilor (Panama);

Abordarea în continuare a eliminării violenței împotriva copiilor, inclusiv a violenței sexuale (Kârgâzstan);

Întreprinderea eforturilor de prevenire a violenței împotriva copiilor, inclusiv a violenței sexuale (Polonia);

Elaborarea politicilor concrete și coordonate pentru a proteja minorii împotriva infractorilor potențiali și a continua eforturile existente de prevenire și combatere a traficului de ființe umane și a noilor forme de trafic online (Qatar 2);

Întreprinderea acțiunilor concrete la implementarea legii și Strategiei Naționale privind Tineretul 2020, în special prin găsirea finanțării adecvate pentru măsurile planificate (Turkmenistan);

Stimularea politicilor ce fac posibilă reducerea ratei șomajului în rândul tinerilor prin oferirea oportunităților pentru tineri de a avea un loc de muncă, precum și de a evita stigmatizarea persoanelor cu dizabilități și reprezentanților minorităților naționale (Paraguay);

Strategia pentru protecția copilului pe anii 2014-2020 are drept scop redresarea problemelor cu care se confruntă familia și copilul. Documentul, aprobat prin HG nr. 434/2014, stabilește un set de priorități și măsuri de politici pe termen lung relative perioadei 2014-2020 și a fost elaborat ca răspuns la provocările prin care trece RM în condițiile riscurilor sociale determinate de fenomenul migrației, constrângerile asupra familiei, provocările economice și factorii care apar datorită mobilității sporite și tehnologiilor avansate ²⁶. Strategia vizează 3 obiective generale, care, la rândul lor, sunt divizate în 8 obiective specifice, fiecare obiectiv specific conținând de la 3 la 7 seturi de măsuri strategice.

Multiplele constatări ale structurilor internaționale (și naționale) efectuate în raport cu RM cu privire la măsurile ce urmează a fi implementate întru garantarea corespunzătoare a drepturilor copiilor s-au regăsit și în PNADO 2018 – 2022. *Drepturile copilului* reprezintă un domeniu specific de intervenție al documentului care conține acțiuni, realizarea cărora este orientată către: punerea în aplicare a măsurilor de atenuare a efectelor migrației asupra bunăstării copiilor afectați; asigurarea drepturilor copiilor refugiați; copiii cu dizabilități; dreptul la securitatea socială, la educație; crearea mecanismelor eficiente de depunere a plîngerilor de la copiii lăsați în îngrijire și monitorizarea calității îngrijirii; intensificarea măsurilor de combatere a muncii copiilor; consolidarea mecanismului de colectare și prelucrare a datelor privind sistemul de justiție pentru copii, consolidarea mecanismului de audiere a minorilor, crearea cadrului instituțional și legal privitor la copiii care au comis infracțiuni prevăzute de legea penală dar nu au atins vârsta răspunderii penale; revizuirea măsurilor educative prevăzute de legislația penală, în scopul dezvoltării și sporirii eficienței aplicării acestora.

În calitate de măsuri de ordin legislativ și practic, în anul 2018 au fost aprobate: Instrucțiunea cu privire la mecanismul de cooperare intersectorială pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului (aprobată prin HG nr. 143/2018) și Regulamentul-cadru privind organizarea

²⁶ Strategia răspunde citorva provocări principale cu care se confruntă copilul și familia: 1) separarea copilului de familie, inclusiv datorită ineficienței cadrului instituțional și respectiv plasamentul copiilor separați de părinți în instituții de tip rezidențial și dezvoltarea insuficientă a serviciilor de plasament familial; 2) violența, exploatarea și neglijarea copilului în special în mediul familial, dar și în afara familiei: în școală, în comunitate, media, etc.; 3) concilierea vieții de familie cu rolul activ în societate și pe piața de muncă a părinților prin integrarea profesională și revigorarea rolului ambilor părinți în creșterea copilului.

și funcționarea Serviciului social „Centrul de zi” pentru îngrijirea copiilor cu vârsta de 4 luni–3 ani (aprobat prin HG nr. 730/2018). Prin HG nr. 662/2018 a fost modificat cadrul normativ ce reglementează serviciile alternative de plasament de tip familial „Asistența parentală profesionistă” și „Casa de copii de tip familial”, în scopul promovării plasamentului în aceste servicii a copiilor nou-născuți, copiilor cu dizabilități, minorelor gravide, părinților minori cu copii în risc de separare și copiilor acestora. Tot în anul 2018, Serviciul social de sprijin pentru familiile cu copii a fost inclus în pachetul minim de servicii sociale²⁷. Astfel, în anul 2018, pentru Serviciul social de sprijin pentru familiile cu copii au fost alocate 42 mln. MDL (destinate oferirii ajutorului bănesc familiilor cu copii, beneficiare ale serviciului de sprijin familial secundar). Ca urmare, serviciul menționat a fost extins și este funcțional în toate UAT de nivelul al doilea. Au fost majorate:

- indemnizația unică la nașterea copilului, de la 5645 la 6303 MDL;
- indemnizația lunară pentru creșterea/îngrijirea copilului persoanelor asigurate și neasigurate, de la 540 lei la 640 MDL;
- indemnizația lunară de suport pentru creșterea pînă la vârsta de 3 ani a copiilor gemeni sau a mai mulți copii născuți dintr-o singură sarcină, de la 270 la 320 MDL.

De asemenea, s-a pus accent pe îmbunătățirea serviciilor destinate copiilor rămași temporar fără ocrotire părintească și rămași fără ocrotire părintească, precum și pe asigurarea dreptului la familie prin uniformizarea și majorarea prestațiilor acordate copiilor plasați în servicii alternative de tip familial, cu ajustarea prestațiilor respective în funcție de necesitățile speciale ale copiilor plasați. Mai mult, a fost instituită indemnizația zilnică pentru copiii care dețin statut de copil rămas temporar fără ocrotire părintească sau de copil rămas fără ocrotire părintească, plasați în servicii comunitare de plasament și care sunt încadrați într-o instituție de învățământ, începând cu clasa a 5-a până la împlinirea vârstei de 18 ani. A fost aprobat Regulamentul cu privire la tipurile, cuantumul și condițiile specifice de acordare a indemnizațiilor pentru creșterea și îngrijirea copiilor plasați în serviciile de tutelă/curatelă, asistență parentală profesionistă și casă de copii de tip familial (aprobat prin HG nr. 1278/2018), prin care s-au uniformizat și majorat alocațiile pentru copii plasați în aceste servicii:

- alocația unică la plasament – 3513 lei;
- alocația lunară - 1400 lei;
- majorarea alocației unice la plasament cu 100% și 50% în cazul plasamentului copiilor cu vârsta pînă la un an și respectiv, cu vârsta de la 1 la 3 ani;
- majorarea alocației unice la plasament și alocației lunare cu 30% în cazul plasamentului copiilor cu dizabilități.

În anul 2018, segmentul reactiv al sistemului de protecție a copilului, precum și cel de prevenire a re-victimizării reprezentat de mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, a fost completat cu mecanismul de cooperare intersectorială pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului, Instrucțiune, aprobată prin HG nr. 143/2018, care vizează reprezentanții instituțiilor de învățământ, medico-sanitare și de asistență socială, Inspectoratul de Stat al Muncii, alte autorități și instituții publice cu atribuții în

²⁷ În virtutea HG nr. 800/2018 pentru aprobarea pachetului minim de servicii sociale și modificarea Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a ajutorului material.

domeniul protecției copilului. Subsecvent, conform prevederilor mecanismului intersectorial, în sectorul educației au fost aprobate acte cu caracter normativ aferente protecției copilului față de violență. A fost instituit de către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării un mecanism de identificare și raportare în instituția de învățământ a cazurilor de violență asupra copilului, inclusiv exploatarea prin muncă. Instituția de învățământ raportează cazuri de violență, neglijare, exploatare și trafic a copilului prin intermediul unei Fișe de sesizare organului local de tutelă și Inspectoratului de Stat al Muncii. Actualmente, în parteneriat cu societatea civilă de profil, se află în proces de elaborare cadrul normativ cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului regional de asistență integrată a copiilor victime/martori ai infracțiunilor și a Standardelor minime de calitate.

Un alt proiect de lege, actualmente promovat de MSMPS, include un set de propuneri privind identificarea, evaluarea situațiilor copiilor, ai căror părinți/unicul părinte se află temporar într-o altă localitate din țară sau peste hotare, precum și obligativitatea formalizării îngrijirii neformale a copiilor vizați prin instituirea custodiei asupra acestora.

Tot în cursul anului 2018 (decembrie), cu suportul UNICEF Moldova au fost organizate 3 mese rotunde generice *Violența împotriva copiilor în Republica Moldova*²⁸, beneficiarii cărora au fost 91 de specialiști: vicepreședinți ai raioanelor responsabili de protecția socială, reprezentanții subdiviziunilor responsabile de domeniile asistenței sociale, educației, sănătății și ordinii publice, cu care s-a discutat fenomenul violenței împotriva copiilor, ultimele modificări ale cadrului legal în domeniul drepturilor copilului, formele de violență împotriva copiilor, inclusiv cele apărute în ultimul timp, legate, în mare parte, de accesul la tehnologiile informaționale, precum și metode de prevenire, identificare și asistență a copiilor victime ale tuturor formelor de violență.

În același context, a fost consultat la nivel local proiectul Foi de parcurs - Combaterea violenței împotriva copiilor în Republica Moldova: 50 de acțiuni INSPIR(A)TE, elaborat și promovat de UNICEF, în parteneriat cu Organizația Mondială a Sănătății. Proiectul Foi de parcurs este propus discuțiilor pe platforma Grupului tehnic al Consiliului Național pentru Protecția Drepturilor Copilului în anul 2019.

În calitate de răspuns la una din necesitățile stringente în contextul realității RM, adică lipsa unor prevederi legale care să reglementeze statutul copilului sub vârsta răspunderii penale/contravenționale, a fost elaborată și adoptată Legea nr. 299 din 30 noiembrie 2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant. Legea, care va intra în vigoare la 1 ianuarie 2020, stimulează activitățile de prevenire a delincvenței și a comportamentului antisocial întâlnit la unii reprezentanți ai tinerei generații prin reglementarea principiilor de lucru, măsurilor și serviciilor destinate copiilor din această categorie, autorităților responsabile și procedurilor de acțiune, drepturilor și obligațiilor părților implicate. Studiile efectuate au demonstrat că cea mai eficientă formă de prevenire a delincvenței juvenile este prevenția socială, rezultatele acesteia fiind pe termen lung și având un impact pozitiv asupra copiilor care nu au un mediu securizat și predictibil. Activitățile de prevenire se doresc a fi orientate spre diminuarea factorilor de risc atât în familie, cât și în comunitate, accentnul fiind pus pe elaborarea

²⁸ În localitățile: or. Sîngerei (08.12.2018), or. Leova (15.12.2018) și or. Călărași (21.12.2018).

programelor de dezvoltare a deprinderilor de viață prosocială la copii, educația parentală, asigurarea bunăstării copilului și a familiei.

Guvernul s-a angajat plenar să întreprindă acțiuni concrete întru implementarea Legii nr. 215/2016 cu privire la tineret și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de dezvoltare a sectorului de tineret 2020²⁹, (în continuare SNDST 2020). Au fost estimate alocații din bugetul de stat de aproximativ 53,5 mln. MDL³⁰. Totodată, pentru realizarea acțiunilor cu contribuția bugetelor publice locale, suportului financiar acordat prin intermediul asistenței externe, granturilor gestionate de organizațiile societății civile sau organizațiile/agențiile internaționale, costurile nu au fost estimate, acestea fiind alocate în limita priorităților și bugetelor preconizate de către ultimile pentru perioada implementării programelor/proiectelor de țară. Astfel, pot fi menționate unele programe și/sau proiecte cu finanțare externă, care au contribuit la realizarea SNDST 2020 și au avut la bază un parteneriat încheiat între autoritatea publică centrală de resort și entitatea finanțatoare, după cum urmează:

- UNICEF Moldova: 2 Planuri comune de lucru bienale încheiate (2016-2017; 2018-2019); inclusiv suport financiar în anul 2018 pentru evaluarea intermediară a SNDST 2020 și ajustarea Planului de acțiuni la necesitățile tinerilor și la tendințele actuale în materie de legislație națională și internațională;
- UNFPA Moldova: A fost încheiat un Acord de cofinanțare privind dezvoltarea serviciilor pentru tineri la nivel local pentru o perioadă de cinci ani (2017-2022);
- Proiectul „Youth Inclusion” (Incluziunea Tinerilor) implementat de către Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD), finanțat de Uniunea Europeană, pentru perioada anilor 2015-2017, având ca obiectiv generic creșterea incluziunii tinerilor prin acordarea suportului necesar și a răspunde adecvat la aspirațiile acestora, precum și a facilita implicarea tinerilor în procesele de dezvoltare a politicilor interne (naționale). SNDST 2020 stabilește 4 priorități strategice pentru dezvoltarea domeniului de tineret pentru 6 ani: 1) participarea tinerilor; 2) serviciile pentru tineri; 3) oportunitățile economice pentru tineri și 4) consolidarea sectorului de tineret.

Combaterea torturii și relelor tratamente

Recomandări adoptate la cea de-a 34-a Sesiune a CDO (16 martie 2017):

Continuarea eforturilor de consolidare a cadrului legislativ la combaterea torturii, care s-a dovedit a fi de succes la reducerea numărului de plângeri (Irak);

Consolidarea măsurilor de prevenire a torturii și abordarea impunității pentru astfel de acte (Japonia);

Îmbunătățirea situației prizonierilor din țară prin implementarea recomandărilor făcute de Comitetul european pentru prevenirea torturii după prima sa vizită în septembrie 2015, cum ar fi reducerea nivelului de violență și reducerea supraaglomerării în celule (Spania);

Îmbunătățirea condițiilor de detenție în secțiile de poliție și închisori, precum și investigarea efectivă a alegațiilor credibile de abuz, consistente cu Convenția ONU împotriva Torturii (Statele Unite ale Americii);

Luarea măsurilor adiționale pentru consolidarea luptei împotriva torturii și altor rele tratamente, precum și lupta împotriva impunității asigurând că toate plângerile de tortură sunt supuse unei investigări imparțiale și

²⁹ Aprobata prin HG nr.1006/2014.

³⁰ La etapa inițială a elaborării Strategiei au fost estimate costuri de peste 53,5 mln. MDL, însă, în procesul de revizuire a Planului de acțiuni pe anii 2019-2020 al documentului de planificare strategică, s-a constatat necesitatea revizuirii și ajustării acestora.

efective (Franța);

Continuarea eforturilor de îmbunătățire a condițiilor în închisori și în arestul preventiv (Australia);

Îmbunătățirea accesului la serviciile medicale, psihosociale și de sănătate mintală a tuturor persoanelor în detenție, în special celor ce aparțin grupurilor vulnerabile (Austria);

Asigurarea faptului că toate plângerile cu privire la actele de tortură și rele tratamente sunt investigate prompt, imparțial și efectiv, în conformitate cu Protocolul de la Istanbul și asigură, în conformitate cu Convenția împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, că orice declarație făcută în rezultatul unui act de tortură nu poate fi invocată ca dovadă în careva proceduri (Germania);

Oferirea instruirii în domeniul prevenirii torturii pentru polițiști, procurori și judecători și asigurarea faptului că declarațiile obținute prin tortură nu pot fi invocate în proceduri penale (Republica Cehă);

În scopul consolidării cadrului legislativ privind combaterea torturii și a relelor tratamente, în anul 2018 au fost operate modificări la art. 166¹ din Codul penal și exclusă „amenda”³¹ în calitate de pedeapsă alternativă pentru aplicarea tratamentului inuman și degradant. Necesitatea revizuirii legii penale din perspectiva asigurării unor sancțiuni reale și descurajatoare pentru actele de rele tratamente a fost invocată în mai multe runde de discuții pe segmentul DO, fiind semnalată și de Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratamentelor Inumane sau Degradante (CPT).

Același obiectiv a fost urmărit de legislator la adoptarea modificărilor și completărilor la Codul penal, Codul de procedură penală, Codul de executare și Codul contravențional,³² care au constat în reducerea populației penitenciare prin: sporirea rolului instanței la individualizarea pedepsei; eliminarea majorării matematice a pedepselor pentru recidiviști și eliminarea recidivei pentru infracțiunile ușoare și mai puțin grave; eficientizarea (deblocarea) mecanismului de liberare înainte de termen; introducerea unui nou mecanism ce permite instanțelor să individualizeze executarea pedepsei prin acordarea posibilității de a dispune la condamnare fracțiunea de pedeapsă a fi executată în penitenciar și fracțiunea a fi executată în libertate. Prin aceleași modificări s-a stabilit un criteriu mai clar privind mecanismul de aplicare a unei pedepse mai blânde decât cea prevăzută de legea penală și s-a instituit, în calitate de novăție, un mecanism preventiv și compensatoriu în conformitate cu standardele CEDO pentru deținerea preveniților și a condamnaților în condiții inumane și degradante. Implementarea respectivelor modificări a înlăturat blocajele procesuale care determinau supraaglomerarea penitenciarelor. Astfel, pînă în prezent, au fost eliberați condiționat înainte de termen în baza art. 91 Cod penal 552 persoane (o creștere cu 59,7%); la fel, au fost eliberate 275 persoane prin aplicarea art. 92 Cod penal „Înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blîndă” (o creștere cu 95,54%). Unitățile de comparație reflectate au fost corelate cu perioada similară de pînă la intrarea în vigoare a Legii nr. 163/2017, adică 20.12.2017. În același context, urmare a implementării noilor prevederi legale, sunt revizuite dosarele personale ale 494 condamnați pentru schimbarea tipului de penitenciar, din tip închis la semiînchis. Numărul total al populației penitenciare s-a redus cu 585 persoane. Astfel, la începutul anului 2019, în instituțiile penitenciare se dețineau 7029 persoane, comparativ cu 7614 persoane deținute în perioada analogică a anului 2018.

³¹ Prin Legea nr. 157/2018 pentru modificarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985/2002.

³² Prin Legea nr. 163/2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.

Adițional, prin alte modificări operate în anul 2018 la Codul de procedură penală³³, s-a asigurat extinderea cercului de persoane din sistemul penitenciar cu drept de constatare a infracțiunilor comise în locurile de detenție, în timpul escortării sau în legătură cu punerea în executare a sentințelor de condamnare. Actualmente, acest drept este opozabil tuturor funcționarilor publici cu statut special din sistemul administrației penitenciare. Scopul acestui instrument legal a fost de a spori cantitativ numărul de angajați ai sistemului investiți cu competențe să constate comiterea de fapte ilegale în penitenciare, inclusiv actele de violență între deținuți.

Întru îmbunătățirea condițiilor fizice de detenție, pentru instituțiile penitenciare și izolatoarele de detenție provizorie (IDP) ale Poliției a fost sporită gradual suma mijloacelor financiare aprobate/alocate reparațiilor curente și capitale. Angajamentul statului de a îmbunătăți condițiile de detenție este reflectat în mai multe documente de politici naționale și sectoriale, precum Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2016-2018, Strategia națională de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și Planul de acțiuni privind implementarea acesteia; Planul de acțiuni privind reducerea relelor tratamente, abuzului și discriminării față de persoanele aflate în custodia Poliției pentru anii 2017-2020. Potrivit Matricei de politici privind implementarea suportului bugetar pentru reforma Poliției, în perioada 2017-2020, urmează a fi renovate minim 15 IDP, precum și întreprinse alte activități orientate spre îmbunătățirea condițiilor de aflare a persoanelor deținute în custodia Poliției. Pentru renovarea a 10 IDP (Anenii Noi, Cahul, Căușeni, Cimișlia, Edineț, Hîncești, Orhei, Rîșcani, Sîngerei, Ungheni) documentația de proiect și deviz au fost déjà elaborate și, în cursul anului 2018, semnate 10 contracte de antrepriză pentru obiectivele respective. Totodată, au fost semnate contracte pentru acomodarea condițiilor de detenție în cadrul Inspectoratului de poliție Criuleni, inaugurat în luna ianuarie 2019. În 2019 a demarat procedura de contractare a lucrărilor pentru alte 4 IDP ale Poliției. În momentul de față, conform evaluărilor, în cadrul IGP sunt 20 de IDP funcționale, 18 IDP fiind suspendate pentru reconstrucție.

În contextul implementării prevederilor Strategiei de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016 – 2020³⁴, a fost elaborat Planul de acțiuni privind reducerea relelor tratamente, abuzului și discriminării față de persoanele aflate în custodia Poliției pentru anii 2017 – 2020, care include măsuri de eliminare a tuturor formelor de rele tratamente, abuz și discriminare în activitatea Poliției. Pe parcursul anului 2017, IDP din cadrul Poliției au fost supuse monitorizării din partea mai multor instituții și organizații responsabile de asigurarea și respectarea drepturilor omului: întreprinse vizite de evaluare de către Avocatul Poporului la 15 IDP³⁵; monitorizată situația și realizat, de către Clinica juridică universitară, Raportul privind monitorizarea respectării drepturilor persoanelor reținute în Inspectoratele de poliție din nordul Republicii Moldova.

Asistența medicală în detenție constituie de mulți ani obiectul criticilor față de RM, fiind evidențiate o serie de probleme sistemice, concluzii care sunt utilizate de către CtEDO atunci când sunt examinate cererile în care se reclamă condiții inumane și degradante de detenție. Instituirea unei unități de dirijare a serviciilor de sănătate prestate persoanelor deținute este scopul primordial și unul din elementele cheie ale Strategiei de dezvoltare a sistemului

³³ Prin Legea nr. 245/2018 pentru modificarea unor acte legislative.

³⁴ Aprobată prin HG nr. 587/2016.

³⁵ IDP din localitățile: Cimișlia, Telenești, Călărăși, Sîngerei, Ungheni, Briceni, Edineți, Basarabeasca, Rezina, Căușeni, Ștefan-Vodă, Hîncești, Cantemir, Cahul, Orhei.

penitenciar pentru anii 2016-2020³⁶. Actualmente, este în proces de definitivare un model optimal care prezintă produsul multiplelor discuții și evaluări efectuate de către membrii unui Grup de lucru interministerial³⁷ creat în acest sens. Astfel, se va opta pentru crearea unei subdiviziuni subordonate Ministerului Justiției, care se va realiza în câteva etape. Subsidiar, este în proces de desfășurare procedura de acreditare a serviciilor medicale din cadrul sistemului administrației penitenciare. Pentru a eficientiza procesele de evaluare și acreditare, în bugetul de stat pentru anul 2019 au fost alocate 1,5 mln. MDL destinate reparării secțiilor medicale din instituțiile penitenciare.

Instituirea sistemului progresiv de executare a pedepsei prin crearea mecanismului de evaluare și planificare individualizată a executării pedepsei constituie un alt obiectiv primordial al Strategiei de dezvoltare a sistemului penitenciar pentru anii 2016-2020. Regimurile progresive de executare a pedepsei reprezintă, în ansamblu, un sistem care asigură individualizarea măsurilor de siguranță și ajustarea acestora și a regimului zilnic al deținutului la gradul de risc pe care îl prezintă și progresul demonstrat în schimbarea comportamentului infracțional. Proiectul de lege care actualmente parcurge etapa creației legislative, va propune eliminarea tipurilor de penitenciare și crearea în penitenciare a diferitor regimuri de executare a pedepsei aplicabile persoanelor private de libertate, regimuri care se vor diferenția prin restricțiile impuse, măsurile de siguranță aplicabile, activitățile desfășurate, libertatea de deplasare și alte destinderi.

În cadrul Centrului de instruire al ANP, precum și cu asistența Centrului Național Anticorupție, Inspectoratului Național de Probațiune, Institutului Național al Justiției, Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului etc. sunt realizate instruirii ale formatorilor în diverse domenii, inclusiv în domeniul drepturilor omului în cadrul sistemului administrației penitenciare, care comportă un caracter permanent.

În anul 2017 Oficiul Avocatului Poporului a organizat 11 instruirii la care au participat 260 angajați ai sistemului penitenciar. Instruirea a avut loc pe următoarele subiecte: Mecanisme naționale, regionale și internaționale privind apărarea drepturilor omului; Standarde minime privind tratamentul deținuților; Jurisprudența CtEDO privind relele tratamente și remedii efective; Prevenirea torturii și a relelor tratamente în instituțiile penitenciare; Standarde privind aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale. În anul 2018 OAP a inițiat un curs de instruire „Aspecte ale drepturilor omului în activitatea colaboratorului din sistemul penitenciar”. Alte 26 activități de instruire au fost organizate în cursul anului 2018 de către OAP, la care au participat 382 de persoane, inclusiv angajați ai ANP, Poliției de Frontieră, colaboratori ai spitalelor de psihiatrie, directori ai instituțiilor penitenciare.

La 10 decembrie 2018, angajații sistemului administrației penitenciare, în comun cu deținuții penitenciarelor au marcat „Ziua Internațională a Drepturilor Omului”³⁸. În cadrul unui amplu program de activități, în instituțiile de detenție au fost organizate training-uri, sesiuni informative asupra evoluției drepturilor omului pe parcursul timpului.

³⁶ Aprobata prin HG nr.1462/2016.

³⁷ Și anume, Grupul de lucru interministerial pentru identificarea mecanismelor de asigurare a independenței profesionale a personalului medical din cadrul sistemului penitenciar al RM.

³⁸ Pentru detalii, a se vedea online: <http://anp.gov.md/randomziua-internationala-drepturilor-omului-marcata-penitenciarele-din-tarastandard-imagecreate>

În perioada 2017 – 2018 Institutul Național al Justiției (INJ) a organizat instruire pentru judecători și procurori în domeniul prevenirii torturii privind aspectele penale ale CEDO. În cadrul acestora s-au discutat chestiuni ce țin de standardele internaționale în domeniul combaterii torturii, a tratamentelor inumane și degradante, practica judiciară națională în această privință, riscul lipsei investigațiilor în cazuri de tortură. De instruire au beneficiat 183 persoane care au avut posibilitatea să analizeze jurisprudența CtEDO la subiect, inclusiv hotărârile îndreptate împotriva Republicii Moldova, admisibilitatea în procesul penal a probelor obținute ca rezultat al relexor tratamente.

Egalitatea de gen și combaterea violenței împotriva femeilor

Recomandări adoptate la cea de-a 34-a Sesiune a CDO (16 martie 2017):

Accelerarea pregătirii strategiei cu privire la prevenirea și suprimarea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie (Belarus);

Continuarea elaborării cadrului de politici și implementarea unei strategii comprehensive de combatere a violenței domestice ce include educarea și sensibilizarea publicului în regiunile rurale, consolidarea mecanismelor de tragere la răspundere a infractorilor și instruirea îmbunătățită pentru ofițerii de aplicare a legii (Canada);

Accelerarea adoptării normelor cu privire la prevenirea și combaterea violenței domestice și elaborarea politicilor coordonate pentru a preveni și combate violența domestică și sexuală, inclusiv susținerea mecanismelor și normelor privind protecția victimelor (Chile);

Implementarea mecanismelor efective de prevenire și sancționare a violenței domestice și bazate pe gen, inclusiv asistență juridică și psihologică victimelor (Costa Rica);

Asigurarea protecției legale și sociale adecvate pentru femeile și fetele ce sunt supuse violenței pe bază de gen (Polonia);

Consolidarea adoptării și implementării măsurilor de combatere a violenței în familie împotriva femeilor și de protecție a victimelor violenței în familie (Italia);

Ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Montenegro);

Ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice și luarea măsurilor necesare pentru a o implementa (Belgia);

Implementarea „ordinelor de protecție în caz de urgență” și ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul) (Spania);

Ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul) (Suedia);

Semnarea și ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Slovenia, Turcia, Bosnia și Herțegovina);

Semnarea și ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul) (Italia);

Consolidarea politicii sale naționale pentru echitatea și egalitatea de gen (Coasta de Fildeș);

Consolidarea eforturilor continue în toate formele de discriminare împotriva femeilor și fetelor, inclusiv implementarea efectivă și aplicarea legislației existente pentru a elimina stereotipurile (Turcia);

Asigurarea implementării efective și a aplicării legislației cu privire la reducerea și eliminarea discriminării împotriva femeilor (Afghanistan);

Continuarea campaniilor de sensibilizare a publicului despre violența în familie și introducerea programelor specifice de prevenire a violenței (Australia);

Elaborarea unei politici comprehensive despre violența împotriva femeilor și în special a violenței în familie ce previne, pedepsește și iradiază aceste probleme, în special în regiunile rurale (Slovenia);

Crearea măsurilor de consolidare a luptei împotriva violenței în familie (Paraguay);

Continuarea armonizării legislației cu normele Consiliului Europei în domeniul prevenirii și combaterii violenței împotriva femeilor, inclusiv a violenței domestice și asigurarea implementării efective a legislației (Elveția);

Folosirea măsurilor de prevenire și combatere a violenței în familie (Algeria);

Evaluarea eficacității implementării legilor ce protejează drepturile femeilor și oferă protecție împotriva violenței domestice și violenței bazate pe gen, precum și asigură măsuri ca ordonanțe de protecție și pedeapsă pentru încălcarea acestora, iar accesul rapid al victimelor la justiție va fi aplicat sistematic; adăposturile pentru victimele violenței în familie, mai ales în regiunile rurale, trebuie să fie disponibile (Republica Cehă);

Luarea măsurilor pentru a preveni mai efectiv și a urmări penal cazurile de violență împotriva femeilor, inclusiv violența în familie și pentru a asigura implementarea efectivă și aplicarea legislației existente în această privință (Estonia);

Instruirea ofițerilor de aplicare a legii, justițiarilor, procurorilor, lucrătorilor medicali și sociali să răspundă la violența în familie (Slovenia);

La 3 aprilie 2018 a fost aprobată Strategia națională de prevenire și combatere a violenței față de femei și a violenței în familie pe anii 2018-2023 și Planul de acțiuni pentru anii 2018-2020 privind implementarea acesteia³⁹. Consolidarea mecanismului de protecție și asistență pentru victimele violenței față de femei și violenței în familie este unul din obiectivele generale ale Strategiei. Documentul de politici vizează îmbunătățirea mecanismului de soluționare a cazurilor de violență în familie, precum și armonizarea parțială a legislației naționale cu prevederile Convenției Consiliului Europei (de la Istanbul) privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, ratificarea căreia se include printre prioritățile pentru perioada următoare. Obiectivele acesteia derivă din cei patru piloni ai Convenției de la Istanbul: politici integrate de prevenire, protecție, investigare și urmărirea în justiție a agresorilor, și colectarea datelor. Documentul este focalizat, în mod particular, pe aspectele de prevenire a fenomenului și prevede desfășurarea activităților de informare și sensibilizare cu privire la gravitatea acestui fenomen, promovarea mesajului „toleranței zero” față de toate formele de violență, combaterea stereotipurilor și prejudecăților de gen, inclusiv prin consolidarea sistemului educațional.

Adițional, prin HG nr. 259/2017 au fost aprobate *Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021* și *Planul de acțiuni privind implementarea acesteia*, scopul cărora constă în abilitarea femeilor și realizarea *de facto* egalității între femei și bărbați la nivel național. Strategia include 5 obiective generale (O.G.) și vizează 10 arii de intervenții per sectoare: O.G. 1: Asigurarea abordării complexe a egalității între femei și bărbați; O.G. 2: Fortificarea mecanismului instituțional de asigurare a egalității între femei și bărbați; O.G. 3: Combaterea stereotipurilor în societate și promovarea comunicării non-violente; O.G. 4: Asigurarea egalității de gen în sectorul de securitate și apărare; O.G. 5: Integrarea bugetării sensibile la dimensiunea de gen în procesul de planificare bugetară.

³⁹ Aprobata prin HG nr. 281/2018.

Pentru angajații organelor de forță, cu suportul partenerilor de dezvoltare și organizațiilor internaționale de resort⁴⁰, au fost desfășurate instruirii privind modalitatea de intervenție în cazurile de violență în familie, lucrul în cadrul echipelor multidisciplinare, asigurarea și prestarea serviciilor calitative necesare reieșind din competențele fiecărui actor al acestor echipe. Adițional, cu susținerea ONG-ilor, au fost organizate și desfășurate șase instruirii cu tematica „Cele mai bune practici de răspuns ale Poliției la cazurile de violență în familie” la care au participat 42 de conducători și 392 de ofițeri de urmărire penală din cadrul subdiviziunilor de urmărire penală ale IGP. Astfel, în procesul realizării mai multor proiecte, pe parcursul ultimilor doi ani, au fost instruiți peste 2000 ofițeri de poliție (ofițeri de sector și ofițeri de urmărire penală) din întreaga țară, precum și formați peste 20 de formatori în acest domeniu.

În baza unui exercițiu de parteneriat cu sectorul neguvernamental și donatorii străini, a fost elaborat proiectul scrisorii de drepturi *Nu tolera violența, cunoaște-ți drepturile*, pusă în aplicare din februarie 2019⁴¹. Scrisoarea reprezintă un suport informațional pentru victimele abuzului fizic, psihic și sexual și se bazează pe drepturile pe care le are victima în contextul Legii nr. 137/2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor.

Conform art. 21 lit. n) din Legea nr. 320/2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului, una din atribuțiile acesteia constă în asigurarea protecției victimelor violenței în familie și supravegherea executării măsurilor de protecție aplicate în conformitate cu legislația. Pe parcursul anului 2018, de către ofițerii de poliție din cadrul subdiviziunilor teritoriale de poliție, au fost înaintate 382 demersuri către instanțele judecătorești privind aplicarea măsurilor de protecție a victimelor violenței în familie. În vederea asigurării protecției acestora, Poliția a supravegheat 647 ordonanțe de protecție emise de către instanțele judecătorești. Drept urmare, au fost înregistrate 408 cazuri de neexecutare a măsurilor din ordonanța de protecție, pentru încălcarea cărora, de către organul de poliție au fost inițiate cauze penale în baza elementelor constitutive ale componenței de infracțiune prevăzute de art. 320¹ Cod penal.

În cadrul ANP, procedurile interne cu privire la prevenirea și combaterea discriminării, hărțuirii sexuale și violenței în bază de gen au fost reglementate în Codul deontologic al funcționarului public cu statut special din sistemul administrației penitenciare, pus în aplicare din ianuarie 2019⁴².

Prin HG nr. 681/2018 a fost aprobat Programul național privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive pentru anii 2018-2022, document fundamental de politici cu privire la intervențiile naționale în domeniul sănătății și drepturilor sexuale și reproductive, direcționat spre îmbunătățirea accesului și calității serviciilor de sănătate sexuală și reproductivă prin prisma respectării drepturilor omului, a drepturilor sexuale și reproductive și a egalității de gen.

În contextul angajamentului statului asumat prin ratificarea în 1994 a Convenției ONU asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, în sistemul educațional se asigură implementarea programelor de educare în domeniul pregătirii către viața de familie, sănătății, a egalității între sexe în școlile de cultură generală, licee, colegii și universități, precum și

⁴⁰ Organizațiile membre ale rețelei globale de dezvoltare a Națiunilor Unite (PNUD), Fondul ONU pentru Populație în Republica Moldova (UNFPA), Misiunea OSCE în Republica Moldova, Misiunea Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM) în Republica Moldova, UN WOMEN, Fundația OAK, Ambasada Suediei în RM, Ambasada SUA în RM etc.

⁴¹ Prin Ordinul Inspectoratului General de Poliție nr. 41/2019.

⁴² Ordinul ministrului justiției nr. 19/2019.

participarea la elaborarea materialelor informativ-educative și comunicative. În cadrul instituțiilor de învățământ superior, în sesiunea de admitere, angajații universităților discută cu candidații în vederea încurajării fetelor și băieților pentru înmatricularea în domenii de studii mai puțin tradiționale din punct de vedere al genului. Spre exemplu, în sesiunea de *Admitere 2018*, din numărul total de studenți înmatriculați la ciclul I, licență (13 506 persoane), 59,5% sunt femei. Trebuie menționat că, în procesul de admitere, comisiile respective au desfășurat acțiuni de consiliere a candidaților la studii prin încurajarea acestora de a accesa specialități din domeniile considerate feminine sau masculine. Ca rezultat, constatăm că la Universitatea Tehnică a Moldovei, considerată în general „masculină”, din nr. total de studenți - 2115, sunt înmatriculate 644 de fete (30,5%), la Academia de Poliție Ștefan cel Mare, din 259 de studenți înmatriculați, 55 sunt fete (21,2%), la Academia Militară a Forțelor Armate, din 64 de studenți admiși la studii, 9 sunt fete (14%). La Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport, din 420 de studenți înmatriculați – 100 sunt fete (23,8%).

Reforma curriculară demarată în anul 2018 a determinat corelarea politicilor curriculare cu standardele educaționale naționale și internaționale și formatarea profilului absolventului prin prisma finalităților educaționale și a sistemului de competențe-cheie. *Planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal, pentru anul de studii 2018-2019* conține o nouă Arie curriculară Consiliere și dezvoltare personală, ce include o nouă disciplină școlară obligatorie *Dezvoltare personală* (cl. I-XII, 1 oră săptămânal), iar în clasele V-XII acesta include disciplina școlară reconceptualizată *Educația pentru societate*. Curricula disciplinelor școlare menționate prevăd și formarea la elevi a competențelor de a recunoaște toate formele de violență, inclusiv „bullying” (intimidări permanente, înjosiri și hărțuiri sistematice) și de a identifica acțiunile legale și nonviolente pentru a le preveni. Disciplina obligatorie *Dezvoltarea personală* este structurată în cinci module, unele din ele includ și conținuturi pe dimensiunea de gen: modulul *Identitatea personală și relaționarea armonioasă* care pune accent pe: cunoașterea și acceptarea de sine; explorarea și autoevaluarea resurselor personale; familia ca valoare: responsabilități, *roluri de gen*, stereotipuri; comunicare asertivă, non-conflictuală și non-violentă; autoeducare și voluntariat etc. și modulul *Asigurarea calității vieții*, care include astfel de unități de conținut: prioritățile unui/unei tânăr/tinere; semnificația priorității; stabilirea priorităților; prioritățile și calitatea vieții; *prioritățile în raport cu genul: mit și realitate* etc. Cadrele didactice care predau aceste ore au urmat stagii de formare la nivel național și local, iar activitățile de instruire continuă. Au fost lansate și distribuite în toate instituțiile de educație 2 publicații care conțin cadrul metodologic de prevenire a violenței în instituția de învățământ și pachetul de acte normative în domeniul protecției copilului față de violență⁴³.

Curriculumul disciplinar la *Educația pentru societate* vizează un proces complex de formare a competențelor pentru o cultură a democrației, valorificând următoarele concepte-cheie: identitate; diversitate și pluralism; responsabilitate; conflict și comunicare; reguli și lege; guvernare; egalitate; drepturi și libertăți etc. *Educația pentru societate* contribuie explicit la

⁴³ Astfel, Ghidul metodologic „Prevenirea violenței în instituția de învățământ” are un caracter practic și propune angajaților instituției de învățământ un set de măsuri organizaționale și de informare în scopul prevenirii violenței, precum și algoritmi de acțiune pentru identificarea factorilor violenței, intervenția în situațiile de abuz și asistența părților implicate, în conformitate cu cadrul normativ în vigoare. La rândul ei, culegerea de acte normative „Protecția copilului față de violență în instituția de învățământ” prezintă într-o singură publicație acte normative relevante în domeniul protecției drepturilor copilului, scopul final al acesteia fiind buna cunoaștere și aplicare a normelor juridice.

realizarea idealului educațional prin valorificarea cadrului de referință european, constituit din 20 de competențe pentru o cultură democratică, considerate competențe specifice ale disciplinei, grupate convențional în 4 componente de bază, una din ele fiind *Valori*, care include setul *Valorizarea demnității umane și a drepturilor omului*, care se bazează pe convingerea generală că toate ființele umane au aceeași valoare, *sunt egale în demnitate*, au dreptul la același respect și la același set de drepturi umane și libertăți fundamentale și trebuie tratate corespunzător; și setul *Valorizarea democrației, justiției, echității, egalității și supremației legii*, care se bazează pe convingerea generală că societățile trebuie să funcționeze și să fie guvernate prin procese democratice care respectă principiile justiției, echității, *egalității și supremației legii*.

Planul-cadru de învățământ oferă fiecărui elev posibilitatea de a opta pentru discipline opționale. Pentru clasele V-XII, una din acestea este *Educația pentru echitate de gen și șanse egale*. În cadrul orelor în care se realizează conținuturile privind dimensiunea de gen, profesorii și elevii în activitatea lor utilizează auxiliarul didactic pentru profesori și elevi *Educație pentru echitate de gen și șanse egale*. În instituțiile de învățământ primar și secundar general se realizează activități extrașcolare la nivelul clasei, instituției, comunității cu tematica egalității de gen.

Întru promovarea egalității de gen și în vederea sporirii atractivității învățământului profesional tehnic, dar și creșterii calității în educație au fost organizate mai multe evenimente cu tentă informativ-aplicativă, precum: Campania de promovare a învățământului profesional tehnic „Muncești, Îneveți, Câștigi”; Concursul Național „Cel mai bun plan de afaceri”, ediția 2018; Forul meseriilor/profesiilor și Târgul locurilor de muncă pentru tineri, ediția 2018.

Cu privire la diseminarea bunelor practici pentru redefinirea rolurilor atribuite, în funcție de gen, în domeniul profesional-tehnic, actualmente este în proces de implementare Proiectul activitatea de instruire în domeniul antreprenorialului și angajării în câmpul muncii în Moldova, MEEETA Faza IV (MEEETA IV) din martie 2017 până în februarie 2020. Proiectul promovează abilitarea economică a tinerilor prin facilitarea dezvoltării abilităților de lucru și de generare de venituri, cu accent special pe spiritul antreprenorial.

Drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale

Recomandări adoptate la cea de-a 34-a Sesiune a CDO (16 martie 2017):

Adoptarea rapidă și implementarea *Strategiei cu privire la diversitate inclusivă în Republica Moldova (2016-2020)*, care a fost elaborată cu susținerea Înaltului Comisar privind minoritățile naționale a Organizației pentru securitate și cooperare în Europa (Țările de Jos);

Asigurarea implementării corecte a legislației cu privire la promovarea și protecția drepturilor, inclusiv a drepturilor lingvistice, a persoanelor ce aparțin minorităților naționale (Ucraina);

Continuarea eforturilor de combatere a discriminării și de promovare a dreptului la educație și a drepturilor femeilor (Republica Dominicană);

Continuarea întreprinderii măsurilor efective la promovarea egalității de gen (China);

Continuarea eforturilor de eliminare a tuturor formelor de discriminare pe bază de sex și gen în sistemul de învățământ (Timor-Leste);

Redublarea eforturilor sale pentru a elimina stereotipurile și discriminarea bazată pe gen în sistemul de învățământ (Panama);

Promovarea ulterioară a drepturilor minorităților, prin introducerea învățământului multilingv și menținerea armoniei sociale și unității dintre diverse grupuri ale societății (Tailanda);

Elaborarea ulterioară a politicii în domeniul păstrării și dezvoltării identității culturale a persoanelor ce aparțin minorităților naționale și grupurilor etnice (Bulgaria);

Garantarea pentru persoanele ce aparțin minorităților a drepturilorlor de a vorbi în limba maternă și de a practica religia aleasă (Peru);

Implementarea recomandărilor Raportului Special pe problemele minorităților privind promovarea drepturilor lingvistice ale minorităților și luarea măsurilor necesare pentru a garanta o educație de calitate atât în limba maternă, cât și în limba statului (Ungaria);

Crearea mecanismelor pentru a asigura că stigmatizarea și discriminarea împotriva minorităților etnice sunt eradicate din sectoarele publice și private, inclusiv prin intermediul instruirii și ridicării nivelului de conștientizare a funcționarilor publici, responsabilizării lor și mecanismelor ce oferă despăgubiri persoanelor afectate (Mexico);

Consolidarea ulterioară a măsurilor ce au drept scop combaterea practicilor de discriminare împotriva minorităților, în special comunitatea Romilor (Brazilia);

Continuarea creării mecanismelor pentru a pune capăt discriminării față de comunitatea romilor (Timor-Leste);

Promovarea aprecierii publice mai mari pentru importanța conferirii drepturilor egale romilor (Australia);

Sprrijinirea eforturilor de incluziune socială pentru populația romilor (Grecia);

Garantarea accesului egal la viața publică și politică a romilor și participarea acestora în procesul de luare a deciziilor (Peru);

Continuarea întreprinderii măsurilor cu scopul de a asigura incluziunea reprezentanților romi în viața publică și politică, precum și implementarea Planului Național de Acțiuni pentru Romi (2016-2020) (Serbia);

Un progres notabil în domeniul perfecționării sistemului de protecție a drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale îl constituie adoptarea Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027⁴⁴ și a Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei pentru anii 2017-2027⁴⁵. Acest pas afirmă determinarea Guvernului de a întreprinde măsuri adecvate în vederea punerii în aplicare a drepturilor persoanelor aparținând minorităților într-o societate integrată și multilingvă, bazată pe respectul pentru diversitate. Multiplele măsuri, acțiuni și proiecte prevăzute întru atingerea obiectivelor de bază ale Strategiei au fost propuse atât organelor executive, cât și reprezentanților sectorului public. Printre acestea se numără: cercetări operaționale axate pe analiza situației actuale din această sferă, identificarea problemelor stringente și riscurilor, examinarea situației în sfera reprezentării și participării grupurilor etnice în serviciul public. Planul prevede continuitatea organizării evenimentelor național-culturale tradiționale-festivaluri, mese rotunde, conferințe, tabere de vară și alte activități axate pe dialogul intercultural, educația interculturală și interacțiune. Grație asistenței experților internaționali și naționali, au fost identificate resursele financiare necesare pentru a acoperi prima fază de implementare a Planului. Din bugetul de stat, conform HG nr. 1019/2017, se va aloca suma de 2 570 795 MDL; asistența externă va constitui 2 101 822 MDL. O ediție bilingvă, româno-rusă, a textelor Strategiei și a Planului de acțiuni, cu un tiraj de 3000 de exemplare, a fost tipărită în scopul diseminării acesteia ministerelor, altor organe ale administrației publice centrale și locale, asociațiilor minorităților naționale, instituțiilor societății civile.⁴⁶

⁴⁴ Aprobata prin HG nr. 1464/2016.

⁴⁵ Aprobata prin HG nr. 1019/2017.

⁴⁶ Această ediție a fost pregătită de ARI cu sprijinul financiar al Misiunii OSCE în Republica Moldova.

O pîrghie eficientă de sporire a atenției asupra drepturilor persoanelor aparținînd minorităților naționale la educație, acces la informație, participare, alte drepturi culturale, religioase și lingvistice reflectate în Strategie, precum și de îmbunătățire a cooperării între mecanismele naționale relevanta a fost constituită prin semnarea, la 15 noiembrie 2018, a unui Acord de cooperare între Agenția Relații Interetnice, Oficiul Avocatul Poporului și Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității. Semnarea Acordului a fost facilitată de Misiunea OSCE în Republica Moldova ca urmare a unei evaluări a competențelor instituțiilor naționale pentru drepturile omului, în care s-a recomandat crearea unui mecanism comun de cooperare între instituții.

Capacitățile polițiștilor în domeniul protecției drepturilor omului au fost consolidate în ultimii ani prin măsuri de instruire/perfecționare, cursurile purtînd diverse tematici cum ar fi: Combaterea fenomenului discriminării, Istorie și strategii de adoptare a comunității române în RM; Protecția drepturilor minorităților naționale; Combaterea fenomenului discriminării, Protecția juridică a drepturilor omului etc. Mai mult ca atît, în cadrul Inspectoratului General al Poliției al MAI, începînd cu luna august 2018, au fost desemnate 3 persoane responsabile de desfășurarea campaniilor de informare pentru comunitatea română cu privire la oportunitățile de angajare în serviciile de asigurare a ordinii publice.

O altă cerință esențială a politicii educaționale pentru minoritățile naționale este crearea unor condiții optime pentru organizarea procesului de învățămînt în limba maternă a copiilor persoanelor aparținînd minorităților naționale. Conform managementului dezvoltării curriculare, în anul 2017 MECC⁴⁷ a inițiat procesul de revizuire a programelor școlare la toate disciplinele obligatorii, inclusiv programe pentru clasele primare⁴⁸. Toate curriculele în limbile minorităților naționale au fost elaborate în cadrul procesului de dezvoltare curriculară, desfășurat în anul 2018.

În același timp, învățarea limbii oficiale a statului în contextul multicultural și multietnic al RM rămîne a fi o prioritate națională a sistemului de învățămînt, stabilită în documentele normative și strategice. Asigurarea condițiilor pentru îmbunătățirea competențelor de comunicare în limba română ale copiilor și elevilor din instituțiile cu instruire în limbile minorităților naționale este scopul *Programului național pentru îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățămînt general cu instruire în limbile minorităților naționale (2016-2020)*⁴⁹ și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia. În temeiul Programului, în anul 2018 a fost elaborat Curriculumul la limba română pentru instituțiile de educație timpurie cu program în limbile minorităților naționale⁵⁰, document inovativ pentru sistemul de învățămînt din RM, cadrat cu tendințele europene actuale de învățare timpurie a unei limbi nematerne /străine.

Începînd cu anul de studii 1992-1993, Ministerul Educației Culturii și Cercetării (MECC) elaborează planuri de studii cu limba de predare maternă și cea română, precum și planuri de

⁴⁷ Ordinul ministrului educației nr.432/2017.

⁴⁸ Disciplinele în cauză sunt: Limba și literatura română (pentru alolinvii); Limba și literatura rusă; Limba și literatura ucraineană; Limba și literatura găgăuză; Limba și literatura bulgară; Istoria, cultura și tradițiile poporului rus; Istoria, cultura și tradițiile poporului ucrainean; Istoria, cultura și tradițiile poporului găgăuz; Istoria, cultura și tradițiile poporului bulgari; Istoria, cultura și tradițiile romilor din Republica Moldova.

⁴⁹ Aprobat prin HG nr. 904/2015.

⁵⁰ Curriculumul aprobat de Consiliul Național pentru Curriculum prin Ordinul ministrului educației, culturii și cercetării nr. 1592/2018.

studii cu studierea limbilor materne ca disciplină de studiu. Bazându-se pe planurile respective de studii, în țară au fost formate 3 modele de învățare a limbilor minorităților naționale, de care beneficiază 243 de gimnazii și licee:

- I – școli cu predare în limba rusă, în care tradițional își fac studiile reprezentanții minorităților naționale;
- II – școli cu predare în limba rusă, în care limbile ucraineană, găgăuză, bulgară se studiază ca disciplină școlară câte 3 ore pe săptămână și 1 oră pentru disciplina „Istoria, cultura și tradițiile popoarelor: rus, ucrainean, găgăuz, bulgar”:

<i>Limba care se studiază</i>	<i>2018-2019 anul de studii</i>
limba ucraineană	41 școli
limba găgăuză	42 școli
limba bulgară	28 școli
limba poloneză	3 școli
limba evreiască	2 școli

- III - gimnaziu, în care în clase separate la nivel de învățământ primar se realizează procesul de învățământ în limba maternă bulgară (LT V. Levski, Chișinău).

Cel mai răspândit este modelul II. Este evident că una din realitățile școlii de astăzi, în care învață copii aparținând minorităților naționale, constă în necesitatea de a studia 4 limbi: română, rusă, maternă și una din limbile internaționale, realitate pe care MECC o asigură plenar. Mai mult chiar, Republica Moldova asigură, după caz, împărțirea pe grupe a claselor pentru studierea limbii materne (găgăuză, ucraineană, bulgară).

Sunt asigurate toate condițiile pentru accesul reprezentanților minorităților naționale în instituții de învățământ profesional-tehnic secundar și superior prin crearea numărului respectiv de clase și grupe de elevi și studenți. Actualmente, sunt 43 de instituții de învățământ profesional tehnic.

Tabelul nr. 1. Elevi în instituțiile de învățământ profesional tehnic secundar, după limba de instruire

	<i>2014-2015</i>	<i>2015-2016</i>	<i>2017-2018</i>
<i>Numărul de elevi, total</i>	17508 (100%)	16098 (100%)	18980 (100%)
Română	15107 (86%)	14162 (88%)	16642 (88%)
Rusă	2401 (14%)	1936 (12%)	2338 (12%)

Tabelul nr. 2. Elevi în instituțiile de învățământ profesional tehnic postsecundar, după limba de instruire

	<i>2014-2015</i>	<i>2015-2016</i>	<i>2017-2018</i>
<i>Numărul de elevi, total</i>	29810 (100%)	30428 (100%)	29811 (100%)
Română	25836 (87%)	26445 (87%)	25824(87%)
Rusă	3568 (12%)	3566 (12%)	3591 (12%)
Alte limbi (găgăuză-rusă, bulgară-rusă)	406 (1%)	417 (1%)	396 (1%)

În cadrul Programului de granturi 2018, 229 tineri, reprezentanți ai minorităților etnice din regiunile UTAG, Transnistria, Nord, Sud și Centru ale Republicii Moldova, au avut posibilitatea să învețe limba română prin intermediul instruirii lingvistice la distanță oferită de platforma invat.antem.org. Din numărul total de beneficiari, 125 tineri au fost certificați cu nivelul A1-A2, iar 104 tineri cu nivelul B1-B2.

Programele de studii ale instituțiilor de învățământ superior includ astăzi, printre altele, subiecte ce țin de etica, limba, religia, patrimoniul cultural, tradițiile, mentalitatea altor popoare în conținuturile unităților de curs/modulelor de specialitate, ceea ce oferă studenților oportunități de dezvoltare personală, generează discuții asupra stereotipurilor greșite și evidența unor

caracteristici pozitive ale diferitor etnii. Aceasta sporește educația interculturală și promovează diversitatea culturală. Actualmente, rețeaua instituțiilor de învățământ superior din țară constituie 30 de universități (19 publice și 11 private), în care studiază 74726 studenți.

Tabelul nr. 3. Studenți în instituțiile de învățământ superior, după limba de instruire

	2014-2015	2015-2016	2017-2018
Numărul de studenți, total	89529 (100%)	81669 (100%)	74726 (100%)
Română	75065 (83,8%)	69181 (84,7%)	63665 (85,2%)
Rusă	12554 (14,0%)	10429 (12,8%)	9242 (12,4%)
Engleză	1103 (1,2%)	1400 (1,7%)	1217 (1,6%)
Franceză	603 (0,7%)	512 (0,6%)	401 (0,6%)
Alte (italiană/ germană)	204 (0,2%)	147 (0,2%)	141 (0,2%)

Autoritățile moldave sunt pe deplin conștientede necesitatea asigurării unei abordări cuprinzătoare a integrării sociale a populației de etnie romă și continuă în mod dedicat aderarea la politicile și instrumentele utilizate în acest scop în țările Uniunii Europene, urmînd experiența pozitivă a acestora, precum și recomandările relevante ale organizațiilor internaționale adresate RM. O dovadă în acest sens îl constituie angajamentul Guvernului în edificarea socială de incluziune a romilor prin adoptarea unui nou Plan de acțiuni privind susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2016-2020.⁵¹ Principalele obiective trasate în Planul de acțiuni prevăd: crearea unui sistem educațional incluziv și eficient, bazat pe principiile echității, nediscriminării și respectului diversității; sporirea semnificativă a încadrării persoanelor de etnie romă în câmpul muncii și creșterea bunăstării economice a acestora; ameliorarea stării sănătății populației de etnie romă și asigurarea accesului nediscriminatoriu la serviciile medicale; asigurarea condițiilor decente de locuit pentru persoanele de etnie romă și sporirea calității vieții acestora, precum și îmbunătățirea aspectului participativ al romilor.

Recunoscând rolul și valoarea adăugată a activității serviciului mediatorului comunitar pentru comunitățile romilor, Guvernul depune eforturi pentru asigurarea funcționalității acestuia, și anume pentru suplinirea numărului redus de mediatori comunitari. Pentru a redresa situația afectată de tendința negativă de descreștere a numărului acestora, din lipsa finanțării, s-a decis modificarea cadrului legal corespunzător, fiind adoptată HG nr. 425/2018, ce stabilește finanțarea mediatorilor comunitari din bugetul de stat și nu din contul alocațiilor aprobate în bugetele unităților administrativ-teritoriale de nivelul I, fapt, ce ar putea impulsiona procesul de angajare a acestora la nivel local. Agenția Relații Interetnice (ARI) a preluat competența de elaborarea propunerilor privind numărul mediatorilor comunitari pe autorități publice locale și calcularea sumei mijloacelor financiare necesare pentru asigurarea exercitării activității acestora. Astfel, în Legea bugetului de stat pentru anul 2018 nr. 289/2017, au fost planificate mijloace financiare pentru finanțarea mediatorului comunitar în sumă de 2239,6 mii lei. Suma respectivă a fost stabilită reieșind din costul anual necesar pentru întreținerea unui mediator comunitar (46,6 mii lei), precum și din numărul de localități beneficiare de mediatori comunitari (48 localități).

ARI menține actualmente un dialog intens cu autoritățile publice locale în vederea dezvoltării în continuare a serviciului de mediator comunitar, reieșind din necesitățile locale și depunînd efort

⁵¹ Aprobat prin HG nr.734/2016. Acesta constituie o continuare al Planului de acțiuni pentru anii 2011-2015.

pentru a spori rolul acestora în procesul facilitării accesului romilor la serviciile publice oferite de către stat (asistență socială, educație, asistență medicală, încadrare în câmpul muncii etc.).

În decembrie 2017 și, respectiv, 2018, la Chișinău s-a desfășurat Forumul mediatorilor comunitari (cu participarea mediatorilor comunitari, lideri ai organizațiilor etnoculturale rome, primari din localitățile compact populate de romi, reprezentanți ai APC, organizații internaționale etc). Edițiile acestui eveniment au oferit participanților un spațiu comun și amplu de comunicare și interacțiune pentru căutarea în comun a soluțiilor la problemele cu care se confruntă mediatorii comunitari din Republica Moldova, precum și pentru încurajarea participării lor active în viața comunității. Actualmente, 31 de mediatorii comunitari își desfășoară activitatea în Republica Moldova.

La capitolul *Educația*, MECC în parteneriat cu ONG-uri și autoritățile publice locale organizează, cu titlu permanent, campanii de informare și conștientizare pentru părinți asupra imperativului de a înregistra și înrola copiii în sistemul de educație, importanța învățământului primar și gimnazial și necesitatea de continuare a studiilor. Doar în cursul anului 2017 au fost organizate 35 campanii de informare și conștientizare pentru părinți, numărul părinților informați fiind de peste 876. În anul 2018, 21 campanii de informare și conștientizare au fost organizate pentru părinți în toate raioanele țării, iar părinți informați – peste 567.

Pentru a crește gradul de înscriere/participare a copiilor romi în procesul educativ, cu titlu regulat, MECC asigură transportarea gratuită a copiilor din localitățile compact populate de romi aflate la o distanță mai mare de 3 km de la cea mai apropiată instituție de învățământ și oferă program cu orar prelungit de studii pentru copiii romi pentru pregătirea temelor de acasă și organizarea orelor de meditație. A fost elaborat curriculum-ul la disciplina „Limba, istoria și cultura țiganilor/romilor” și inclusă această disciplină în planurile de învățământ ale instituțiilor de învățământ preuniversitar, pentru toți cei care își exprimă această opțiune. Conform datelor prezentate de către Direcțiile de specialitate, în RM actualmente sunt înregistrați 1894 elevi romi. Alimentarea acestor elevi în instituțiile de învățământ este organizată gratuit⁵². Asigurarea cu manuale a elevilor din învățământul preuniversitar se realizează integral (100%) prin intermediul Schemei de închiriere a manualelor gestionată de către Fondul special pentru manuale. În temeiul HG nr. 1040/2005, elevii claselor I-IV sunt asigurați cu manuale în mod gratuit. Pe parcursul ultimilor ani, toți copiii care vin în clasa a I-a la 1 septembrie primesc în dar primul manual – Abecedarul. Potrivit informațiilor oferite de administrațiile publice locale unde cetățenii de proveniență romă au o pondere mai accentuată, la începutul anului școlar 2018 elevii romi ce provin din familii vulnerabile au beneficiat de la primăriile locale de asistență materială pentru achiziționarea de rechizite pentru școală și, după caz, îmbrăcăminte și încălțăminte.

În scopul școlarizării minorilor romi în raioanele și municipiile țării a continuat intens activitatea comisiilor mixte, formate din angajații direcțiilor de învățământ, instituțiilor de învățământ și a comisariatelor de poliție, care au efectuat vizite la domiciliu, au dus conversații cu elevii și părinții. În baza rapoartelor prezentate de unele primării și conducători de școli au fost propuse soluții cu privire la școlarizarea copiilor în situații deosebite. În rezultatul măsurilor întreprinse, numărul minorilor romi neșcolarizați s-a micșorat considerabil. Printre cauzele neșcolarizării se enumeră starea materială precară, vagabondajul, schimbul locului de trai, refuzul părinților ș.a.

⁵² Conform HG nr. 234/2005 și HG nr. 198/1993.

Pe parcursul anilor 2014-2018, MSMPs în comun cu structurile teritoriale ale AOFM, întreprinde măsuri și oferă servicii pentru a spori ocuparea forței de muncă, în specialde către populația de etnie romă, cum ar fi: intermedierea muncii, informare și consiliere, formare profesională, lucrări publice, ajutor de șomaj, alocație de integrare/ reintegrare profesională. Nivelul scăzut de instruire este una din principalele probleme la angajare în câmpul muncii a romilor care se înregistrează la ANOFM. Numai pe parcursul anului 2018, 9 din cele 16 agenții pentru ocuparea forței de muncă (AOFM), în care activează Birourile Comune de Informații și Servicii (BCIS) au efectuat 154 de deplasări în teritoriu în comun cu echipele mobile în 164 de localități ale Republicii Moldova, inclusiv localități populate preponderent de persoane de etnie romă. Conform datelor ANOFM în anul 2018, 1902 persoane de etnie romă au fost înregistrate cu statut de șomer aflate în căutarea unui loc de muncă, constituind 5,4% din numărul total de șomeri înregistrați, dintre care 1121 femei (58,9%). În această perioadă au fost susținute la plasare în câmpul muncii 203 persoane de etnie romă (10,7% din numărul persoanelor rome înregistrate), din care 109 femei (53,7%).

Persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă, inclusiv de etnie romă, au acces la informația despre locurile de muncă vacante înregistrate în baza de date a ANOFM, prin intermediul mai multor surse: site-ul www.anofm.md, portalul www.angajat.md, platforma târgului on-line www.e-angajare.md, Centrul de informare despre piața muncii, Centrul de Apel - Piața Muncii la tel. 0 8000 1000 (apel gratuit).

Pe parcursul anului 2018 au fost organizate 6 campanii de informare care au oferit informații inclusiv despre oportunitățile de angajare în Republica Moldova și serviciile prestate persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă.

Drepturile persoanelor cu dizabilități

Recomandări adoptate la cea de-a 34-a Sesiune a CDO (16 martie 2017):

Adoptarea măsurilor pozitive de abilitare a persoanelor cu dizabilități și minorităților naționale să aibă acces la educație, servicii de sănătate și un nivel adecvat de trai (Panama);

Stimularea aprobării legislației orientate spre garantarea autonomiei persoanelor cu dizabilități pentru a îmbunătăți incluziunea lor socială (Costa Rica);

Protejarea drepturilor omului persoanelor cu dizabilități pentru a asigura accesul deplin la aceste drepturi pentru toți, în conformitate cu Convenția privind drepturile persoanelor cu handicap (Maldive);

Continuarea consolidării politicilor de asigurare a oportunității de înrolare a copiilor și tinerilor cu dizabilități în sistemul de învățământ (Libia);

Eliminarea barierelor ce previn accesul copiilor cu dizabilități la sistemul învățământului (Ungaria);

Susținerea rolului familiei la protejarea și promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități și accelerarea implementării condițiilor juridice necesare pentru realizarea drepturilor sale în serviciile și locurile publice (Qatar 1);

Consolidarea cadrului juridic cu privire la incluziunea socială și participarea persoanelor cu dizabilități la promovarea activităților relevante de ridicare a nivelului de conștientizare(Turcia);

Continuarea adoptării măsurilor ce contribuie la protecția și incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, în particular cu privire la prestarea serviciilor sociale (Argentina);

Asigurarea dreptului persoanelor cu dizabilități de a locui independent prin elaborarea planului național de acțiuni privind dezinstituționalizarea și incluziunea persoanelor cu dizabilități în comunitățile lor (Finlanda);

În pofida anumitor progrese înregistrate, persoanele cu dizabilități continuă să fie excluse și să se confrunte, la nivel național, cu diverse bariere în participarea la majoritatea aspectelor vieții în comunitate. Aceștia întâmpină impedimente în realizarea dreptului la vot, accesul la justiție, accesibilitate redusă a infrastructurii sociale, a transportului, mediului informațional, insuficiență a serviciilor sociale la nivel comunitar, nivel scăzut de plasare în câmpul muncii și motivare redusă pentru angajarea persoanelor cu dizabilități. Problemele enunțate și necesitatea creării unor condiții indispensabile implementării Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (Convenția ONU)⁵³, au dictat necesitatea elaborării și aprobării Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017–2022⁵⁴. Aprobarea acestui Program va permite eficientizarea și canalizarea eforturilor tuturor instituțiilor statului, a societății civile și a partenerilor de dezvoltare în vederea asigurării implementării prevederilor Convenției ONU în diverse politici sectoriale și intersectoriale.

Prin HG nr. 893/2018 a fost aprobat Programul național de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale gestionate de Agenția Națională Asistență Socială pentru anii 2018–2026, care are ca scop reformarea sistemului rezidențial de îngrijire a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psiho-sociale din instituțiile rezidențiale gestionate de ANAS, prin dezvoltarea și prestarea serviciilor sociale la nivel de comunitate, în vederea asigurării dreptului la viață independentă și trai în comunitate a acestora.

La 27 septembrie 2018, Republica Moldova a semnat Protocolul opțional la Convenția ONU. În scopul prevenirii și reducerii situațiilor de încălcare a drepturilor persoanelor cu dizabilități, prin HG nr. 198/2019, au fost aprobate Regulamentul de organizare și funcționare a Serviciului de asistență telefonică gratuită pentru persoanele cu dizabilități și Standardele minime de calitate. Serviciul este contractat de către MSMPS, începând cu luna iunie 2019, de la un prestator/ONG.

Conform datelor statistice, în RM sunt înregistrate cca 175 mii de persoane cu dizabilități, inclusiv cca 10 mii de copii. Persoanele cu dizabilități reprezintă 4,9% din populația totală a țării, iar copiii cu dizabilități constituie aproape 1,5% din numărul total al copiilor din țară.

Prioritățile actuale sunt axate pe dezinstituționalizare și crearea serviciilor sociale comunitare, aprobarea unui cadru legal care ar garanta autonomia persoanelor cu dizabilități și reevaluarea tuturor cazurilor de lipsire de capacitate de exercițiu în scopul redobândirii acesteia, sporirea numărului persoanelor cu dizabilități încadrate în câmpul muncii.

În partea ce ține de accesul copiilor cu dizabilități la sistemul de învățământ din RM, ultimul rămâne a fi în continuare organizat conform principiilor educației generale, exigențelor contemporane și ale statului de drept. Întrucât sistemul educațional tinde spre o structură cât mai dezvoltată pentru asigurarea dreptului la educație al tuturor beneficiarilor, în ultimii ani, în context cu angajamentele internaționale și naționale privind promovarea și respectarea drepturilor copiilor, s-au realizat procese complexe în ceea ce privește asigurarea accesului la educație pentru toți copiii, indiferent de capacitatea lor fizică sau intelectuală de participare. În special, aprobarea Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru

⁵³ Ratificată de către Republica Moldova prin Legea nr. 166/2010.

⁵⁴ Aprobat prin HG nr. 723/2017.

anii 2011-2020⁵⁵ a impulsionat procese importante care au condus la includerea în învățământul general, la toate nivelurile acestuia, a unui număr considerabil (cca.11 mii) de copii cu cerințe educaționale speciale. Conform Programului, dezvoltarea și promovarea educației incluzive se realizează pe etape, în baza planurilor de acțiuni. Actualmente, la nivel național, este pilotat modelul de incluziune a copiilor cu dizabilități severe, activitate ce va trasa conceptual abordarea incluziunii educaționale a copiilor cu dizabilități severe pentru țara noastră.

La sfârșitul anului 2018 a fost aprobată și pusă în aplicare *Instrucțiunea privind organizarea învățământului la distanță pentru copiii cu dizabilități*. Organizarea învățământului la distanță în învățământul preuniversitar va avea un impact sub aspect pedagogic, psihologic și social asupra persoanei și asupra sistemului educațional per ansamblu. Beneficiile pe care le va aduce organizarea învățământului la distanță se măsoară în raport de calitatea serviciilor educaționale, sociale și medicale destinate copiilor cu cerințe educaționale speciale, copiilor cu dificultăți de învățare cauzate de dizabilități, cărora li se vor oferi drepturi și șanse egale la educație.

Acțiuni concrete au fost implementate întru asigurarea echității sociale și accesului la studii de calitate, reorientarea sistemului rezidențial de educație a copiilor cu dizabilități spre comunitate și familie. Numai pe parcursul anului 2018 au fost lichidate 5 instituții rezidențiale și de învățământ special, urmare reformei sistemului rezidențial, în 2018, fiind integrați în medii familiale și servicii de alternative peste 80 de copii.

Nediscriminarea și egalitatea

Recomandări adoptate la cea de-a 34-a Sesiune a CDO (16 martie 2017):

Consolidarea cadrului normativ ce reglementează activitatea și competențele Consiliului de Egalitate (Azerbaidjan);

Modificarea legii cu privire la egalitate pentru a extinde lista criteriilor posibile de discriminare (Slovacia);

Modificarea Articolului 1 al legii cu privire la asigurarea egalității prin introducerea criteriile cum ar fi originea socială, situația materială, starea sănătății, orientarea sexuală, identitate de gen și exprimarea genului în lista principală de criterii ce trebuie protejate de discriminare (Suedia);

Includerea în legea cu privire la egalitate a patru criterii protejate – și anume originea socială, situația materială, orientarea sexuală și starea sănătății (Croatia);

Asigurarea egalității formează una dintre prioritățile naționale în domeniul drepturilor omului în RM, iar realizarea efectivă a acesteia presupune implementarea abordării bazate pe drepturile omului în procesul de elaborare a politicilor publice în scopul de a crea oportunități egale pentru toată populația țării de a beneficia de drepturile fundamentale, inclusiv prin introducerea măsurilor speciale de asigurare a egalității și de combatere a tuturor formelor de discriminare.

Nivelul de acceptare a persoanelor marginalizate și a grupurilor vulnerabile este factorul determinant în persistența discriminării. Potrivit Studiului privind percepțiile și atitudinile față de egalitate în Republica Moldova, valoarea medie a indicelui distanței sociale (IDS)⁵⁶ față de grupurile vulnerabile și marginalizate constituie 2,8 puncte⁵⁷. Totodată, atât în privința

⁵⁵ Aprobată prin HG nr. 523/2011.

⁵⁶ Măsoară atitudinile și nivelul de acceptare față de persoanele din grupurile vulnerabile și marginalizate.

⁵⁷ Studiul și-a propus să evalueze atitudinea socială față de reprezentanții următoarelor grupuri: imigranți, LGBT, minorități etnice, minorități religioase, persoane cu dizabilități mentale și intelectuale, persoane cu dizabilități fizice, persoane care trăiesc

persoanelor cu dizabilități psiho-sociale și intelectuale, cât și pentru foștii deținuți, distanța socială este mai mare – 4 puncte, respondenții fiind gata să îi accepte în calitate de cetățeni, dar nu și de prieteni sau rude. Distanța socială maximă rămâne a fi manifestată față de comunitatea LGBT (fiind și unicul grup unde jumătate din respondenți au optat pentru excluderea reprezentanților grupului dat din țară) – cu 5,2 puncte, și persoanele care trăiesc cu HIV – cu 4,3 puncte, ultimii fiind acceptați în mediu nu mai aproape decât vizitatori ai RM. Schimbarea atitudinii față de grupurile respective poate avea loc prin asigurarea unei interacțiuni eficiente dintre acestea și majoritatea populației, în cadrul incluziunii în toate aspectele vieții comunității. În acest sens, actualele politici se orientează pe sensibilizarea societății și autorităților publice cu privire la stereotipurile existente față de persoanele din grupurile vulnerabile și marginalizate, consolidarea capacităților reprezentanților mass-media cu privire la particularitățile prezentării materialelor ce vizează grupurile vulnerabile și marginalizate, incriminarea faptelor ilegale motivate de prejudecată, dispreț sau ură și consolidarea capacităților organelor de drept în vederea aplicării eficiente a legislației relevante, sporirea gradului de cunoaștere în rândul grupurilor vulnerabile și marginalizate a drepturilor lor, pentru a facilita accesul la serviciile de suport oferite de autoritățile și mecanismele de protecție împotriva discriminării, în procesul de revendicare a acestor drepturi. Totodată, pentru a asigura eficiența procesului de monitorizare a modului în care sînt realizate drepturile persoanelor care fac parte din grupurile marginalizate și vulnerabile, este propusă înființarea unui mecanism de colectare și monitorizare a datelor dezagregate pe sex, etnie, dizabilitate, apartenență religioasă etc.

În scopul consolidării funcționalității Consiliului antidiscriminare, în temeiul evaluărilor realizate de experți ai CoE, a fost elaborat un proiect de Lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative⁵⁸. Obiectivele proiectului se concentrează pe precizarea și reglementarea mai clară a competenței Consiliului antidiscriminare; extinderea criteriilor de non-discriminare, în acest sens fiind incluse în art. 1 din Legea nr. 121/2012 următoarele criterii: statut matrimonial, stare de sănătate și statut HIV, opinii politice sau orice alte opinii, avere, naștere sau orice alt criteriu, origine socială, națională și statut social; îmbunătățirea colectării de date în materia egalității, nediscriminării și diversității, monitorizarea, evaluarea și raportarea anuală a rezultatelor; consolidarea cadrului instituțional în domeniu, în vederea asigurării unei mai bune implementări a principiului egalității și nediscriminării. Proiectul a fost deja aprobat de către Guvern (HG nr. 635/2018) și înregistrat în Parlament la 06.07.2018.

În cadrul organelor de forță, conform Strategiei de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, unul din obiective constă în respectarea principiului egalității de gen în procesul de angajare și promovare în Poliție și creșterea participării femeilor în Poliție. În acest sens, în cadrul Suportului bugetar al UE pentru reforma Poliției 2017 – 2020, a fost elaborat și aprobat Planul de acțiuni privind creșterea ponderii și rolului femeilor în Poliție. Până în anul 2020, Planul respectiv își propune atingerea procentajului femeilor în Poliție de cel puțin 20%. Actualmente, în structurile de forță din cadrul MAI sunt

cu HIV, persoane de etnie romă, ruși care locuiesc în RM, evrei, persoane de origine africană, persoane străine care locuiesc în Republica Moldova, neavînd cetățenia țării, persoane de religie musulmană, persoane care au fost deținute (ex-deținuți). Materialul a fost elaborat de CPDAE, OHCHR, UNDP în 2016 și poate fi consultat online:

<http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/RO_Studiu%20Perceptii%202015_FINAL_2016%20Febr%2025_Imprimat.pdf>

⁵⁸ A Legii nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității și a Legii nr. 298/2012 cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității.

încadrate în jur de 2 664 femei, ceea ce reprezintă 18% din numărul total de angajați. Dintre acestea, aproximativ 200 dețin funcții de conducere.

Prin HG nr. 259/2018 a fost aprobat *Programul național de implementare a Rezoluției 1325 a Consiliului de securitate ONU privind femeile, pacea și securitatea pentru anii 2018-2021 și Planul de acțiuni cu privire la punerea în aplicare a acestuia*. În vederea fortificării unui parteneriat cu societatea civilă și consolidării capacităților autorităților publice, au fost organizate campanii de informare cu genericul „Consolidarea parteneriatului de colaborare Poliție-Comunitate”; „Prevenirea violenței fizice și a cazurilor de victimizare în mediul tinerilor”; „Săptămîna siguranței”; „Vizibilitatea Poliției în comunitate”; „Prevenim violența prin artă”; „Împreună pentru viață”; „Fii stăpîn pe siguranța ta” etc. Mai mult ca atît, în scopul consolidării capacităților polițiștilor în domeniul protecției drepturilor omului, au fost organizate și desfășurate cursuri de instruire/perfecționare cu tematici aferente combaterii fenomenului discriminării, protecției drepturilor persoanelor aparținînd minorităților naționale etc.⁵⁹

În scopul abordării uniforme, la nivel național, a manifestărilor de antisemitism, discriminare și intoleranță, în luna octombrie 2018 a fost înaintat un demers către Oficiul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR) pentru efectuarea studiului în vederea ajustării legislației RM în domeniul combaterii crimelor de ură, antisemitism și xenofobie. Prin HG nr.18/2019, Guvernul a aprobat definiția de lucru a antisemitismului, adoptată de Alianța Internațională pentru Memoria Holocaustului (IHRA). Astfel, RM s-a alăturat altor 8 state care pînă în prezent au acceptat pe plan național definiția de lucru a antisemitismului. Respectiva Decizie va servi drept temelie pentru promovarea proiectelor de ajustare a cadrului legal național.

La 5 decembrie 2018 Guvernul a dispus transmiterea sediului Muzeului de istorie a evreilor din RM în gestiunea MECC, fapt care va facilita edificarea muzeului. Conceptul acestuia va conține o expoziție cu caracter permanent și expoziții tematice, cu accent pe aportul comunității în dezvoltarea societății în diverse etape istorice, cultivarea istoriei Holocaustului, promovarea culturii toleranței și păcii. Cheltuielile de întreținere a sediului și personalului acestuia vor fi acoperite de către MECC.

La 27 ianuarie 2018, în incinta Casei Naționalităților a fost deschis Centrul-muzeu dedicat istoriei Holocaustului, creat de ARI cu susținerea, inclusiv financiară, a Guvernului. Acesta cuprinde acte și cărți istorice, monografiile, fotografiile și filme documentare. O particularitate notabilă a Centrului-muzeu este expoziția separată dedicată memoriei victimelor genocidului romilor din perioada Holocaustului, drept parte a efortului de a aduce un pios omagiu tuturor victimelor de etnie romă care au suferit din cauza regimului național-socialist din perioada celui de-al doilea război mondial.

La finele anului 2018 au fost realizate lucrările de reabilitare a cimitirului evreiesc din municipiul Chișinău. În ianuarie 2019 au fost desfășurate o serie de evenimente în contextul organizării „Săptămîinii Memoriei” dedicată Zilei de comemorare a victimelor Holocaustului,

⁵⁹ De exemplu, cursul de instruire *Combaterea fenomenului discriminării*, desfășurat în perioada 11-12.09.2017, au fost instruiți 35 de angajați ai poliției; *Istoria și strategii de adoptare a comunității române în RM*, au fost instruiți 32 de angajați ai poliției; *Protecția drepturilor minorităților naționale* din 26-27.03.2018, total instruiți - 33 angajați ai poliției; *Combaterea fenomenului discriminării*, organizat în perioada 15-16.10.2018, total instruiți - 35 angajați; *Protecția juridică a drepturilor omului*, în perioada 26-27.11.2018, total instruiți - 25 angajați ai poliției; participarea, în perioada 29-30.11.2018, la seminarul de instruire în domeniul drepturilor omului, în colaborare cu Institutul pentru Drepturile Omului.

care a devenit tradiție în RM. Agenda evenimentului a inclus o serie de manifestări, inclusiv o masă rotundă la care au participat conducerea țării, reprezentanții misiunilor diplomatice străine și a statului Israel, personalități notorii ale comunității evreiești.

Respectarea drepturilor omului în localitățile din stînga Nistrului

Recomandări adoptate la cea de-a 34-a Sesiune a CDO (16 martie 2017):

Continuarea activității de promovare a drepturilor omului în regiunea transnistreană, parte integrală a teritoriului Republicii Moldova (România);

Luarea măsurilor corespunzătoare pentru a iniția elaborarea mecanismului de monitorizare a situației în domeniul drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova cu implicarea reprezentanților societății civile de pe ambele maluri ale râului Nistru (Georgia).

Oferirea susținerii sistematice și asistenței victimelor abuzurilor aferente drepturilor omului în Transnistria (Republica Cehă);

Respectarea DO în regiunea transnistreană reprezintă o problemă majoră, punînd piedici dezvoltării societății moldovenești, în general, și mai ales constituie o provocare pentru asigurarea DO pe întreg teritoriul RM. Spre deosebire de celelalte probleme evocate în prezentul raport, problema respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană este legată de lipsa controlului efectiv asupra teritoriului din stînga Nistrului. Prin urmare, lipsa acestui control a determinat crearea unui sistem paralel și independent de sistemul constituțional, care a generat și generează numeroase încălcări ale drepturilor omului. Chiar dacă problemele care apar în regiune se discută mai mult la diverse forumuri cu o conotație politică, problema respectării drepturilor omului trebuie separată de oricare discuții în formate cu implicarea politicului.

Republica Moldova urmează să continue într-un ritm constant eforturile pe toate segmentele disponibile și în toate formatele posibile, pentru a persevera în acțiunile sale ca legislația națională să fie aplicată pe întreg teritoriul țării. Necesitatea restabilirii dialogului cu actorii-cheie ar fi un pas spre soluționarea problemelor din regiune. Totodată, acțiuni concrete trebuie întreprinse în vederea neadmiterii încălcării drepturilor unor categorii speciale de populație: persoanele din detenție, bolnavii din instituțiile psihoneurologice⁶⁰, elevii care își fac studiile în instituțiile cu predare în grafia latină și care fac față unor presiuni și intimidări tot mai acerbe din partea administrației *de facto* a regiunii.

În pofida lipsei unui dialog și a accesului în localitățile respective, în perioada 2017 – 2018 au fost soluționate 276 petiții, acordată consultanță unui număr de 515 solicitanți, desfășurate 169 ședințe interinstituționale în cadrul cărora au fost abordate diversele aspecte ce vizează dificultățile întâmpinate în protecția DO în regiunea transnistreană. S-a asigurat dinamizarea activității pe toate platformele existente de negocieri, cu unele progrese înregistrate în soluționarea problemelor de durată cum ar fi: îmbunătățirea situației școlilor cu predare în limba română din regiunea transnistreană, punerea în aplicare a mecanismului de apostilare a diplomelor neutre ale Universității din Tiraspol, deblocarea accesului la terenurile agricole de după traseul Camenca-Tiraspol pentru fermierii din raionul Dubăsari, implementarea mecanismului de înregistrare și de documentare a autovehiculelor din regiunea transnistreană cu plăci și certificate

⁶⁰ Raportul privind DO în regiunea transnistreană, elaborat de Thomas Hammarberg, expertul superior ONU pentru DO, poate fi consultat online: < <https://assets.documentcloud.org/documents/889086/raport-onu-drepturile-omului-in-transnistria.pdf> >

de înmatriculare de model neutru cu oferirea posibilității de a participa în traficul rutier internațional ș.a.

S-a reușit, după o pauză de 5 ani și 4 luni, reluarea activității grupurilor de lucru pentru DO, fiind convocate 4 ședințe în anul 2018. Pe ordinea de zi sunt incluse și abordate aspecte referitoare la protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități, protecția drepturilor copiilor aflați în situații de risc, repatrierea copiilor victime ale TFU, prevenirea violenței în mediul on-line, prevenirea și combaterea violenței domestice, protecția persoanelor care trăiesc cu HIV/SIDA împotriva acțiunilor de discriminare/segregare și resocializarea acestora.

O tendință recentă ține de sporirea numărului de hotărâri pronunțate de CtEDO în care reclamânți sunt cetățeni din regiunea transnistreană, care vizează diverse abuzuri și încălcări comise de către reprezentanții așa-numitelor structuri transnistrene, fiind constatat concomitent și faptul că autoritățile constituționale de la Chișinău își îndeplinesc în măsura posibilităților obligațiile pozitive în raport cu cetățenii săi din raioanele de est ale țării.

Eforturile autorităților naționale sunt concentrate pe soluționarea problemei privind accesul în regiunea transnistreană a reprezentanților instituției Avocatului Poporului care urmează să acorde asistență și consiliere persoanelor ale căror drepturi au fost lezate, în special celor aflate în locurile de detenție, copiilor rămași fără îngrijire părintească, victimelor violenței domestice.

Alte preocupări majore țin de necesitatea dezvoltării societății civile în regiunea transnistreană, autoritățile avînd intențiasă asigure un climat favorabil pentru dezvoltarea societății civile în stînga Nistrului, precum și susținerea organizațiilor care încearcă sau vor încerca să desfășoare activități de promovare a DO în regiune. Deși aceste subiecte sunt constant abordate în dialogul dintre Chișinău și Tiraspol, partea transnistreană se eschivează neargumentat de la rezolvarea lor, astfel fiind menținute artificial de către exponenții regimului de la Tiraspol barierele în calea liberei circulații a oficialilor, funcționarilor publici, promotorilor DO și a altor cetățeni ai RM de pe malul drept al râului Nistru.

ABREVIERI ȘI ACRONIME

AOFM – Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă

AP – Avocatul Poporului, Ombudsman

ARI – Agenția Relații Interetnice

CEDO – Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (Convenția europeană a drepturilor omului)

Consiliul antidiscriminare – Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității

CN CTFU – Comitetului Național pentru Combaterea Traficului de Ființe Umane

CPT – Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratatelor Inumane sau Degradante

CSM – Consiliul Superior al Magistraturii

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

DO – Drepturile omului

HG – Hotărârea Guvernului

IDP – Izolator de detenție provizorie

IHRA – Alianța Internațională pentru Memoria Holocaustului

IMM – Întreprinderi mici și mijlocii

LT – Liceu teoretic

MECC – Ministerul Educației, Culturii și Cercetării

MSMPS – Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale

ODD – Obiective de dezvoltare durabilă

ODIHR – Oficiul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului

ODIMM – Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii

OIM – Organizația Internațională pentru Migrație

ONU – Organizația Națiunilor Unite

OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa

PNADO 2018-2022 – Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului 2018 – 2022

RIAM – Rețeaua Incubatoarelor de Afaceri din Moldova

SDSJ – Strategiei de dezvoltare a sectorului justiției

SNDST 2020 – Strategia națională de dezvoltare a sectorului de tineret 2020

UAT – Unitate administrativ-teritorială

UNDP - Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD)

UNFPA Moldova – Fondul ONU pentru Populație

UNICEF - Fondul Națiunilor Unite pentru Copii

ZEL – Zonă economică liberă

PROIECT